

Rada Gminy w Puszczy Mariańskiej

Wójt Gminy Puszcza Mariańska

**STRATEGIA
ZRÓWNOWAŻONEGO
ROZWOJU
GMINY PUSZCZA MARIAŃSKA
DO 2025 ROKU**

**powiat żyrardowski
województwo mazowieckie**

Puszcza Mariańska, maj 2015

Rada Gminy w Puszczy Mariańskiej
Załącznik do uchwały

w sprawie uchwalenia „Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Puszcza Mariańska do 2025 roku”

Radni Gminy Puszcza Mariańska 2014–2018:

BADEŁEK WANDA	GUZIK JERZY
BOBROWSKA MARIA	KOLIŃSKI DARIUSZ
BRZEZICKI ZBIGNIEW	ŁADYŃSKI JERZY
CEBULA HENRYK	NIEWIADOMSKA GRAŻYNA
DOMAGAŁA ANDRZEJ	OBŁĘKOWSKI MACIEJ
GAWART HENRYKA	POPŁOŃSKI WIESŁAW
SZYMAŃSKI WIKTOR	WACH IWONA
ŻYNIWICZ BOGUSŁAW	

Wójt Gminy Puszcza Mariańska: STANIAK MICHAŁ

Sekretarz Gminy Puszcza Mariańska: MALOWANIEC WIOLETA

Skarbnik Gminy Puszcza Mariańska: SKROCKA JOANNA

Soltysi:

ALEKSANDRIA Sielski Jan	MAŁE DŁUGOKĄTY Gwardecki Ryszard
BARTNIKI Bobrowska Maria	MICHAŁÓW Jędrzejewska Krystyna
BEDNARY Filipek Roman	MROZY Brzezicki Zbigniew
BIERNIK Domagała Włodzimierz	NOWA HUTA Pawlak Honorata
BUDY ZAKLASZTORNE	PUSZCZA MARIAŃSKA Cios Teresa
Niewiadomska Grażyna	
DŁUGOKĄTY Mańkowska Anna	RADZIWIŁŁÓW Gawart Henryka
GÓRKI Matysiak Teresa	SAPY Kaniewska Barbara
GRABINA RADZIWIŁŁOWSKA	STARY KAROLINÓW Kwiatkowska Maria
Lis Joanna	
HUTA PARTACKA Mikulski Edward	STARY ŁAJSZCZEW Ładyński Jerzy
KAMION Szymański Wiktor	STUDZIENIEC Matera Janina
KARNICE Rasztawicki Dariusz	WALERIANY Wach Iwona
KORABIEWICE Zarębska Krystyna	ZATOR Cebula Małgorzata

Opracowanie dokumentu:

CONVIVENTIA

Advisory Group

al. Krakowska 110/114 B26 lok. 3

02-256 Warszawa

STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY PUSZCZA MARIŃSKA DO 2025 ROKU

STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY PUSZCZA MARIAŃSKA DO 2025 ROKU

Spis treści	
Wprowadzenie	9
Rys historyczny	14
Położenie geograficzne gminy	15
Układ przestrzenny gminy	16
Sytuacja demograficzna gminy	16
Rynek pracy i poziom bezrobocia.....	17
Infrastruktura techniczna	18
Sieć wodociągowa i kanalizacyjna.....	18
Sieć energetyczna i gazowa	19
Dostępność Internetu w gminie.....	19
Lokalny sektor gospodarczy.....	19
Rolnictwo i leśnictwo.....	19
Działalność gospodarcza na terenie gminy	20
Infrastruktura społeczna	20
Oświata	20
Turystyka	21
Kultura i sport	22
Środowisko naturalne	22
Cechy środowiska naturalnego	22
Formy ochrony przyrody.....	24
Analiza mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń	28
Mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia w kontekście infrastruktury społecznej gminy	28
Mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia w kontekście infrastruktury technicznej i ładu przestrzennego gminy	29
Mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia w kontekście rozwoju alternatywnego rolnictwa.....	30
Identyfikacja głównych problemów gminy	32
Misja strategicznego rozwoju gminy Puszcza Mariańska	35
Zasady i przesłanki formułowania celów rozwoju	37
Misja rozwoju (generalny cel kierunkowy) i cele strategiczne	39
Cele strategiczne i cele operacyjne.....	40
Cel strategiczny 1: Infrastruktura społeczna	40
Cel strategiczny 2: Infrastruktura techniczna i ład przestrzenny	40
Cel strategiczny 3: Rozwój alternatywnego rolnictwa	41
Kierunki działań i realizacji celów operacyjnych.....	41
Monitoring, kontrola i ocena efektów realizacji Strategii	46
Monitoring i kontrola realizacji Strategii	46
Ocena efektów realizacji	48
Zestaw wskaźników do monitorowania, kontroli i oceny efektów realizacji	49
Spis rysunków	51
Spis tabel	52

Wprowadzenie

Strategia rozwoju jest podstawowym narzędziem długookresowej i kompleksowej polityki rozwoju gminy zmierzającej do jak najlepszego zaspokajania zbiorowych potrzeb jej mieszkańców.

Strategia rozwoju jest długookresowym periodycznym programem działania (tutaj do 2025 r.), określającym misję rozwoju (generalny cel kierunkowy), strategiczne i operacyjne cele rozwoju oraz wskazującym sposoby ich realizacji poprzez planowane kierunki działań i zadania (przedsięwzięcia realizacyjne). Odpowiada ona na podstawowe pytanie: co należy zrobić, aby jak najlepiej zaspokajać zbiorowe potrzeby mieszkańców gminy, mając na względzie uwarunkowania tkwiące w jej otoczeniu (prawne, gospodarcze i społeczne) oraz zasobność budżetu. Dokument pozwala na uporządkowanie i odpowiednie rozłożenie w czasie planowanych działań, a także uniknięcie realizacji projektów *ad hoc*, niepowiązanych ze sobą logicznie i niewpisujących się w ciąg przyczynowo-skutkowy. Strategia rozwoju pokazuje także, że planowane kierunki działań (przedsięwzięcia) są konsekwencją strategicznego i długoterminowego myślenia o rozwoju gminy. Jest to bardzo ważna przesłanka i dobre uzasadnienie do ubiegania się o zewnętrzne środki finansowe, w tym środki pomocowe Unii Europejskiej.

Planowanie, a następnie systematyczna realizacja ustaleń strategii rozwoju winny być oparte o następujące zasady:

ZASADA 1 – ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU, czyli „zapewnienie równowagi pomiędzy aspektami ekologicznymi a procesami rozwoju społeczno-gospodarczego i zagospodarowania przestrzeni gminy”. Innymi słowy, rozwój gminy nie może dokonywać się kosztem środowiska przyrodniczego. Sposób realizacji założonych celów rozwojowych musi uwzględniać przyjazne środowisku metody produkcji i konsumpcji dóbr oraz zrównoważoną gospodarkę terenami wiejskimi. Aspekt ekologiczny powinien być brany pod uwagę na każdym etapie procesu decyzyjnego. Zachowanie istniejących zasobów naturalnych oraz dobry stan środowiska przyrodniczego to dwa z podstawowych warunków podnoszenia jakości życia mieszkańców. Takie postępowanie jest zgodne z zapisami Konstytucji RP i innych ustaw oraz wymogami Unii Europejskiej.

ZASADA 2 – RACJONALNEGO GOSPODAROWANIA polegająca na „maksymalizacji efektów z poniesionych nakładów lub minimalizacji nakładów na uzyskanie założonych efektów”. Jest to także zgodne z zapisem art. 44 Ustawy o finansach publicznych (Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009r. o finansach publicznych, Dz. U. 2009 nr 157 poz. 1240), który stanowi, że „wydatki publiczne powinny być dokonywane w sposób celowy i oszczędny, z zachowaniem zasady uzyskiwania najlepszych efektów z danych nakładów, umożliwiającą terminową realizację zadań publicznych oraz w wysokości i terminach wynikających z wcześniej zaciągniętych zobowiązań”.

ZASADA 3 – PARTYCYPACJI SPOŁECZNEJ, czyli wspólne podejmowanie działań przez władze gminy, podmioty publiczne, organizacje pozarządowe i sektor prywatny. Wielosektorowe „uspołecznienie procesu zarządzania rozwojem gminy” ma na celu włączanie w prace planistyczne i realizację założonego planu jak najszerszego grona mieszkańców i reprezentantów społeczności lokalnej. Taki sposób postępowania pozwala na wypracowanie kierunków działań zgodnych z oczekiwaniami mieszkańców. Tym samym opracowane wspólnie dokumenty strategiczne (w tym strategia rozwoju gminy) nie funkcjonują jako „dokumenty władzy gminnej”, ale są dokumentami całej społeczności lokalnej i stanowią wspólną podstawę koordynacji działań realizacyjnych różnych podmiotów tak, by uzupełniały się i dawały efekt synergii. Takie podejście pozwala na nawiązanie partnerskiego dialogu między władzami gminy a społecznością lokalną. Chodzi tu także o wspieranie inicjatyw obywatelskich, zachęcanie mieszkańców do aktywności społecznej i działań prospołecznych, współpracę z organizacjami społecznymi, sektorem prywatnym oraz realizację przedsięwzięć gminnych w formie partnerstwa publiczno-prywatnego (tzw. PPP). Zasada partnerstwa winna być także stosowana we współpracy z innymi jednostkami samorządu terytorialnego w kraju i za granicą w zakresie realizacji wspólnych przedsięwzięć.

ZASADA 4 – SPÓJNOŚCI, czyli zgodności zapisów strategii rozwoju z aktualnymi dokumentami o charakterze strategicznym i programowym opracowanymi na szczeblu kraju, województwa mazowieckiego i powiatu żyrardowskiego.

ZASADA 5 – OTWARTOŚCI, czyli możliwości aktualizacji zapisów strategii rozwoju, jeśli pojawią się wymagające tego istotne okoliczności merytoryczne. Ta zasada umożliwi elastyczne dostosowywanie i korygowanie celów rozwoju (strategicznym i operacyjnym) oraz kierunków działań (planowanych przedsięwzięć) w odpowiedzi zarówno na zmieniające się uwarunkowania zewnętrzne (szanse i zagrożenia rozwoju tkwiące w otoczeniu gminy), jak i wewnętrzne (silne i słabe strony gminy).

Biorąc powyższe zasady pod uwagę, władze gminy Puszcza Mariańska przystąpiły do opracowania dokumentu pt. **Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Puszcza Mariańska do 2025 roku** (zwanego dalej w skrócie Strategia).

Główną przyczyną powstania Strategii była potrzeba stworzenia merytorycznych podstaw do prowadzenia długookresowej i kompleksowej polityki rozwoju gminy Puszcza Mariańska zmierzającej do:

- stałej poprawy poziomu życia i kształtowania proekologicznych postaw mieszkańców,
- aktywizacji mieszkańców do działań prospołecznych oraz ich integracji wokół działań rozwojowych, a także ochrony walorów i zasobów dziedzictwa kulturowego gminy,
- ochrony cennych walorów i zasobów środowiska przyrodniczego gminy oraz dostosowanie stanu środowiska przyrodniczego gminy do standardów Unii Europejskiej,

- tworzenia jak najlepszych warunków do dalszego rozwoju gospodarczego (ekologicznie bezpiecznego), w tym rozwoju infrastruktury mieszkaniowej i turystyczno-wypoczynkowej,
- efektywnego wykorzystywania środków finansowych z budżetu gminy,
- nawiązywania i rozwoju współpracy władz gminy Puszcza Mariańska z przedsiębiorcami i organizacjami pozarządowymi funkcjonującymi na jej terenie oraz osobami chcącymi współpracować na zasadach wolontariatu przy rozwiązywaniu konkretnych problemów,
- nawiązywania nowej i rozwoju istniejącej partnerskiej współpracy z władzami powiatu żyrardowskiego i z gminami sąsiednimi, a także z władzami samorządowymi województwa mazowieckiego w celu rozwiązywania wspólnych problemów oraz z gminami zagranicznymi,
- zapewnienia kompatybilności (spójności) zapisów Strategii (celów rozwoju i kierunków działań) z ustaleniami dokumentów strategicznych opracowanych na szczeblu państwowym i wojewódzkim na lata 2015–2025 – jest to wstępny warunek ubiegania się o współfinansowanie środkami unijnymi realizacji projektów gminnych,
- możliwości ubiegania się o środki finansowe z funduszy pomocowych Unii Europejskiej oraz pozyskiwanie ich z innych źródeł zewnętrznych na realizację zadań gminnych.

Należy wyraźnie podkreślić, że Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Puszcza Mariańska do 2025 r. jest dokumentem wskazującym strategiczne kierunki działań mających na celu likwidację istniejących problemów w sferach: społecznej, gospodarczej, infrastrukturalnej, ekologicznej i przestrzennej, na których powinna być skoncentrowana uwaga władz gminy Puszcza Mariańska w perspektywie 2025 r. Skuteczna realizacja zapisów Strategii zależeć będzie od systematyczności i determinacji w realizacji zadań zarówno obecnych, jak i przyszłych władz gminy Puszcza Mariańska, a także sprzyjających warunków w jej otoczeniu (sytuacja w skali Unii Europejskiej, Polski, województwa mazowieckiego i powiatu żyrardowskiego).

Proces opracowywania niniejszego dokumentu podzielono (zgodnie z metodyką planowania strategicznego) na następujące etapy:

ETAP I – przeprowadzenie analizy uwarunkowań rozwoju gminy Puszcza Mariańska za pomocą analizy SWOT w kontekście infrastruktury społecznej, infrastruktury technicznej i ładu przestrzennego oraz stanu rolnictwa i stanu ochrony środowiska.

ETAP II – określenie generalnego celu kierunkowego (misji rozwoju) i celów strategicznych gminy Puszcza Mariańska, a następnie sformułowanie celów operacyjnych i planowanych kierunków działań (przedsięwzięć realizacyjnych) oraz wskazanie priorytetów realizacyjnych.

ETAP III – przeprowadzenie konsultacji merytorycznych z Urzędem Gminy Puszcza Mariańska oraz konsultacji społecznych.

ETAP IV – wykazanie spójności ustaleń Strategii z dokumentami strategicznymi

i programowymi rządu RP, województwa mazowieckiego oraz powiatu żyrardowskiego na lata 2015–2025.

ETAP IV – wskazanie głównych uwarunkowań oraz zasad monitorowania, kontroli i oceny efektów realizacji ustaleń Strategii.

Niniejszy dokument jest spójny z ustaleniami dokumentów strategicznych opracowanych na szczeblu:

krajowym:

- Strategia Rozwoju Kraju do 2020 roku,
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020,
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2014-2020,
- Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020,
- Program Operacyjny Inteligentny Rozwój na lata 2014-2020.

województwa mazowieckiego:

- Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2020 roku,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014–2020,
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.

powiatu żyrardowskiego:

- Strategia Rozwoju Powiatu Żyrardowskiego na lata 2005-2014,
- Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Żyrardowskiego na lata 2005-2014,
- Strategia Integracji i Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Żyrardowskiego na lata 2010–2020.

Stąd też strategiczne i operacyjne cele rozwoju zawarte w Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Puszcza Mariańska do 2025 r. są zgodne z celami i priorytetami zawartymi w wyżej wymienionych dokumentach. Umożliwia to – z formalnego punktu widzenia – ubieganie się gminy Puszcza Mariańska o dofinansowanie przewidzianych do realizacji przedsięwzięć rozwojowych (projektów), w tym inwestycji gminnych z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej w latach 2015–2025. Ponadto przy opracowywaniu Strategii wzięto pod uwagę ustalenia zawarte w następujących dokumentach strategicznych oraz programowych powiatu żyrardowskiego i gminy Puszcza Mariańska:

- w Strategii Rozwoju Powiatu Żyrardowskiego na lata 2005-2014,
- w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Puszcza Mariańska,
- w Wieloletniej Prognozie Finansowej na lata 2015–2023 r. Gminy Puszcza Mariańska,
- w Prognozie Oddziaływania na Środowisko dla Programu Usuwania Wyrobów Zawierających Azbest dla Gminy Puszcza Mariańska na lata 2011–2032.

Opracowując dokument posłużono się metodą ekspercko-społeczną, akceptowaną przez organy decyzyjne Unii Europejskiej. W treści niniejszego dokumentu uwzględniono

STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY PUSZCZA MARIAŃSKA DO 2025 ROKU

zarówno ustalenia wyżej wymienionych strategicznych i programowych dokumentów, jak i wnioski oraz postulaty dotyczące planowanych kierunków działań (przedsięwzięć realizacyjnych), jakie mieszkańcy, radni i sołtysi wraz radami sołeckimi zgłaszali w ciągu ostatnich kilku lat przy okazji prac nad kolejnymi budżetami gminy oraz Wieloletnią Prognozą Finansową.

Podstawowe informacje o gminie Puszcza Mariańska

Rys historyczny

Dzieje gminy są ściśle związane z historią południowo-zachodniego Mazowsza. Rozwój ekonomiczno-społeczny tego obszaru następował w powiązaniu z czterema najbliższymi położonymi ośrodkami osadniczymi: Mszczonowem, Wiskitkami (zastąpionymi w połowie XIX wieku przez dynamicznie rozwijający się Żyrardów), Skierniewicami i Bolimowem. Tendencje gospodarcze kształtowały się różnie w poszczególnych częściach gminy ze względu na występujące na jej terenie cztery typy osadnictwa: względnie bogate o rozwiniętym zapleczu przetwórczym wsie królewskie we wschodniej części takie jak Korabiewice, Zator i Żuków; wsie szlacheckie w południowej części, czyli Kamion, Łajszczew, Lisowola, Biernik; osady budnicke w północnej i zachodniej części gminy (Bednary, Studzieniec, Długokąty, Bartniki) oraz enklawa klasztorna w centrum gminy w Puszczy Mariańskiej.

Pierwsze potwierdzone ślady osadnictwa przypadają na VI–VII stulecie. Odkryto je we wsi Żuków. We wschodniej części gminy początki osadnictwa datuje się na XII–XIII w. Wówczas powstały wsie Korabiewice, Żuków i Zator. Miały one silne związki administracyjne, gospodarcze i kościelne ze Mszczonowem. W 1476 r. nastąpiła inkorporacja wschodniej części ziemi sochaczewskiej do Królestwa Polskiego. Tereny gminy jako wójtostwo korabiewskie weszły w skład województwa rawskiego (powiat mszczonowski).

XV i XVI stulecie na Mazowszu charakteryzowało się dynamicznym rozwojem gospodarki leśnej, rzemiosła i rękodzielnictwa. Wówczas pojawiły się pierwsze młyny i tartaki wodne na Korabiewce oraz kowalstwo w Korabiewicach. W Żukowie rozwinęło się garncarstwo i wyrób kaflów. Powstały nowe śródleśne wielobranżowe osiedla przetwórstwa zespołowego (zwane majdanami lub kątami; w Studzieńcu, Mrozach, Długokątach). W Korabiewicach działały browar i gorzelnia.

W I poł. XVII w. utworzono starostwo niegrodowe w Korabiewicach wyodrębnione ze starostwa guzowskiego, które dało administracyjną podstawę przyszłej gminie korabiewskiej. Na początku XVIII w. natomiast powstały pierwsze huty szkła w Hucie Starej, Hucie Partackiej i Budach Mrozowych.

Pierwsze szkoły elementarne (jednoklasowe) utworzono w latach 1776–1780 w Gzdowie, Łajszczewie, Studzieńcu i Puszczy Mariańskiej. W 1834 r., po rozbudowie klasztoru, w Puszczy Mariańskiej powstała szkoła klasztorna, w której oprócz podstawowej znajomości czytania, pisania i rachunków uczono stolarstwa, murarstwa i kołodziejstwa. W 1839 r. rozpoczęła się budowa kolei wiedeńskiej a przystanek w Radziwiłłowie stał się czynnikiem aktywizującym rozwój północno-zachodniej części gminy. Powstał tym samym nowy biegun rozwoju gospodarczego. Do zasiedlenia tego obszaru przyczynił się także rozwój osady fabrycznej Ruda Żelazna (Żyrardów) utworzonej w 1827 r. Ówczesna nazwa gminy brzmiała: „Gmina Wiejska Korabiewice z siedzibą w Puszczy Mariańskiej”.

Następna zmiana administracyjna miała miejsce w 1927 r. Wówczas rozporządzeniem Rady Ministrów do gminy Korabiewice przyłączono miejscowości: Bartniki, Grabinę, Radziwiłłów, Grabie, Zabudziska, Mścichy i część lasów bolimowskich z gminy Bolimów (powiat Łowicz).

W latach 1950–1973 gmina została zelektryfikowana. Wykonano też naprawy nawierzchni głównych dróg i nastąpił rozwój kołowych połączeń komunikacyjnych ze Skierniewicami, Żyrardowem i Mszczonowem. W 1975 r. gmina została włączona do nowopowstałego województwa skierniewickiego. Jest to również data formalnego utworzenia gminy Puszcza Mariańska.

W połowie lat siedemdziesiątych, po drugiej fali kolektywizacji i w wyniku przejmowania gospodarstw rolnych przez państwo za rentę nastąpił na terenie gminy rozwój rolnictwa. Na bazie przejmowanych gruntów powstały trzy rolnicze spółdzielnie produkcyjne – w Kamionie, Korabiewicach i Budach Zaklasztornych.

Wraz z restytucją samorządu lokalnego w Polsce (1990 r.) nastąpił stopniowy rozwój infrastruktury technicznej gminy: telefonizacja, wodociągi i kanalizacja. 1 stycznia 1999 r., w wyniku reformy administracyjnej państwa, nastąpiło przyłączenie gminy Puszcza Mariańska do województwa mazowieckiego w ramach powiatu żyrardowskiego.

Położenie geograficzne gminy

Gmina Puszcza Mariańska jest położona w południowo-zachodniej części Mazowsza w odległości 50 km od Warszawy i 80 km od Łodzi. Geograficznie obszar gminy wchodzi w skład Niżu Polskiego (na styku Równiny Łowicko-Błońskiej i Wysoczyzny Rawskiej w dolinie rzeki Rawki). Administracyjnie od 1 stycznia 1999 r. gmina stanowi zachodnią, graniczną część województwa mazowieckiego, tworząc łącznie z miastami Mszczonowem, Żyrardowem oraz gminami Wiskitki i Radziejowice powiat żyrardowski. W województwie łódzkim graniczy z gminami powiatu skierniewickiego: Bolimowem, Skierniewicami, Kowiesami i Nowym Kawęczynem. Obszar gminy należy uznać za ostatni pas dalekich peryferii aglomeracji warszawskiej.

Główną oś komunikacyjną gminy stanowi droga wojewódzka 719 (Kamion – Żyrardów – Warszawa) będąca odnogą drogi krajowej nr 70 biegnącej z Łowicza do Huty Zawadzkiej. Drożność komunikacyjną wschód – zachód zapewniają drogi powiatowe: Puszcza Mariańska – Bartniki – Skierniewice i Puszcza Mariańska – Górki – Mszczonów, trasa szybkiego ruchu (droga krajowa nr 8) z Białegostoku przez Warszawę do Wrocławia oraz autostrada A2 z której, by dotrzeć do Puszczy Mariańskiej, należy zjechać na węzle w Wiskitkach.

Przez teren gminy przechodzą dwie linie kolejowe. Wybudowana w I poł. XIX w. trasa wiedeńska ze stacją w Radziwiłowie, która umożliwia dojazdy do miast zachodniego pasa aglomeracji warszawskiej oraz w przeciwnym kierunku do Skierniewic i Łodzi. Kolejne połączenie to linia Skierniewice – Łuków.

Układ przestrzenny gminy

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego za 2014 r. powierzchnia gminy wynosi 143 km² (według ewidencji gruntów 14 252,92 ha), co stanowi 26,6% powierzchni powiatu, 0,4% powierzchni województwa mazowieckiego i 0,05% powierzchni Polski. W strukturze użytkowania dominują tereny rolnicze obejmujące 60,4% powierzchni całej gminy, w tym grunty orne (46,5%), łąki i pastwiska (11,1%) oraz sady (2,8%). Lasy i grunty leśne stanowią 32,5% powierzchni gminy – z tego 1/4 to lasy prywatne. Tereny komunikacyjne (drogi i linie kolejowe) zajmują kolejne 2,8%, a osiedlowe – 2,5%. W ostatnich latach obserwuje się sukcesywny spadek gruntów orných i wzrost powierzchni łąk i pastwisk, terenów zabudowanych, lasów i gruntów pod wodą (stawy, zalewy).

W zakresie struktury własności dominują tereny prywatne (63,2%) i państwowe obejmujące przede wszystkim lasy zarządzane przez Przedsiębiorstwo Lasy Państwowe oraz grunty w dyspozycji Agencji Własności Skarbu Państwa. Własność spółdzielcza i komunalna posiada marginalne znaczenie.

Prawie połowa (48,3%) powierzchni gminy jest objęta ochroną w ramach **Bolimowskiego Parku Krajoznawczego**. 39% terenów jest bezpośrednio włączonych do Parku, a kolejnych 8,3% stanowi jego otulinę. Ważną rolę ekologiczną w wymiarze regionalnym odgrywają liczne kompleksy leśne i tereny łąkowe sprzyjające zachowaniu bioróżnorodności w tej części kraju. Szczególne znaczenie posiada rezerwat leśny „Puszcza Mariańska” i **rezerwat wodny „Rawka”** oraz liczne użytki ekologiczne i pomniki przyrody.

W szacie roślinnej zajmujących ponad 1/3 powierzchni gminy lasów (stanowiących pozostałości dawnej Puszczy Bolimowskiej, Miedniewickiej i Korabiewickiej) dominują bory sosnowe i mieszane. Występuje tam szereg bardzo rzadkich gatunków roślin, głównie w obrębie polan śródleśnych, zagłębień bezodpływowych oraz w dolinie Rawki i jej dopływów. Obszary te charakteryzują się również zróżnicowaną fauną: w ostojach leśnych można spotkać między innymi daniela, sarny, zające, lisy, jenoty, bazynty oraz powracające w ostatnich latach bobry i łosie.

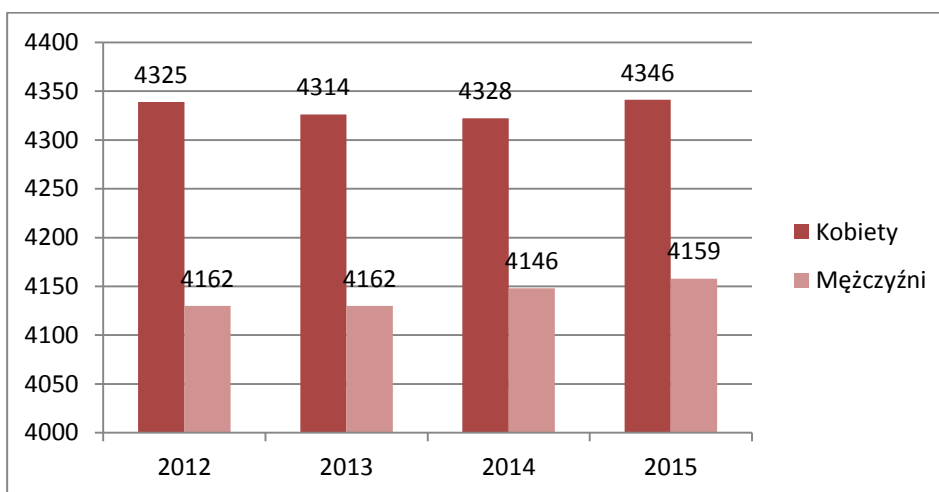
Sytuacja demograficzna gminy

Obszar gminy obejmuje 39 miejscowości zorganizowane w 24 sołectwa. Zamieszkuje je 8 505 mieszkańców (dane z dnia 17.06.2015r. Ewidencja ludności gminy Puszcza Mariańska.).

W 2015 r. gmina Puszcza Mariańska liczy 8 306 mieszkańców stałych oraz 199 mieszkańców czasowych. W 2010 r. liczba ludności gminy wynosiła 8 366, w 2012 r. 8 487, zaś w 2013 r. – 8 476).

W gminie Puszcza Mariańska mieszka 4 159 mężczyzn i 4 346 kobiet. Przyrost naturalny w gminie w 2013 r. wyniósł -8. Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym wynosiła 1 607, w wieku produkcyjnym 5 466, zaś w wieku poprodukcyjnym 1 403. Saldo migracji w 2013 r. wynosiło 66 (dane GUS z 2013r) .

Rysunek 1 Liczba ludności gminy Puszcza Mariańska wg kategorii płci w latach 2012-2015

Źródło 1 Główny Urząd Statystyczny, dane na lata 2012–2015.

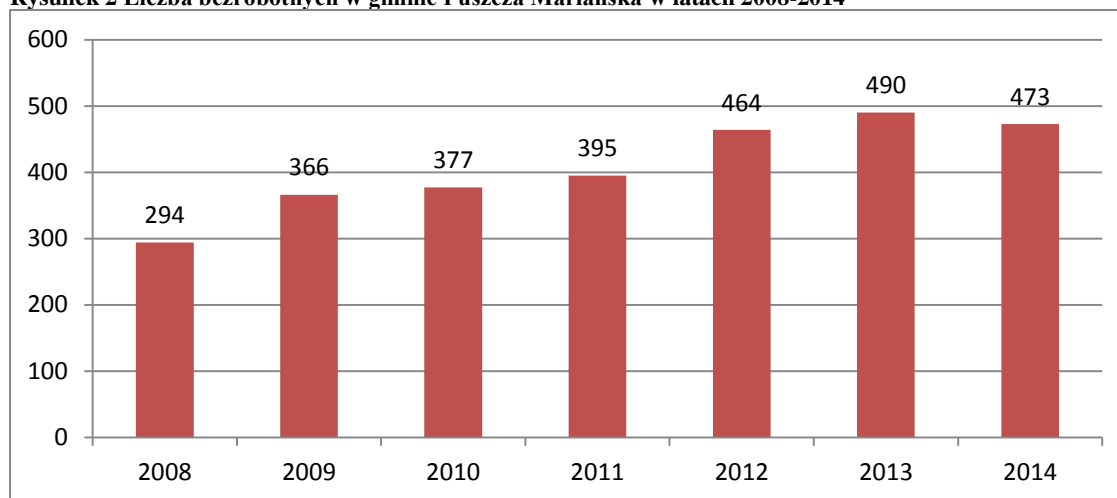
W procesach demograficznych zachodzących na terenie gminy można zaobserwować tendencje charakterystyczne dla okolicznych obszarów miejskich, mianowicie ujemny przyrost naturalny, dodatnie saldo migracji. Pomimo to liczba ludności gminy wzrasta. Zjawisko to może wynikać z bliskości dużych ośrodków miejskich takich jak Warszawa.

Rynek pracy i poziom bezrobocia

Mieszkańcy gminy Puszcza Mariańska stanowią tzw. zasób lokalnego rynku pracy. Mają oni następujące możliwości zatrudnienia: działalność w indywidualnym gospodarstwie rolnym, zatrudnienie w miejscowych firmach i instytucjach, praca poza gminą lub samozatrudnienie we własnej firmie.

Na koniec marca 2015 r. w gminie Puszcza Mariańska było zarejestrowanych 463 bezrobotnych, z czego 45,2% to kobiety (216). 27,2% bezrobotnych to osoby do 30. roku życia, zaś 26,8% to osoby powyżej 50. roku życia. Udział bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminie Puszcza Mariańska wynosi 11%.

Osób długotrwale bezrobotnych w gminie Puszcza Mariańska jest 60%, bez kwalifikacji zawodowych – 31%. Bez prawa do zasiłku w gminie Puszcza Mariańska pozostawało na koniec marca 2015 r. 88% zarejestrowanych bezrobotnych. Bezrobotni z tej gminy mogą korzystać z usług Powiatowego Urzędu Pracy w Żyrardowie.

Rysunek 2 Liczba bezrobotnych w gminie Puszcza Mariańska w latach 2008-2014

Źródło 2 Powiatowy Urząd Pracy w Żyrardowie, dane na lata 2008–2014.

Infrastruktura techniczna

Sieć wodociągowa i kanalizacyjna

W 2015 r. ok. 72,2% mieszkańców (dane GUS z 2015r.) gminy korzysta z wodociągów sieciowych. Do końca 2014r. sieć wodociągowa w gminie miała długość 195,7km., liczba przyłączy wynosiła 2929 o łącznej długości 131,8km. Obecnie zwodociągowane są następujące wsie: Puszcza Mariańska, Olszanka, Zator, Łąjszczew Stary, Bartniki, Grabina, Radziwiłłów, Budy Zaklasztorne, Długokąty, Kamion, Michałów, Budy Kałki, Wincentów, Karolinów Nowy, Karolinów Stary, Biernik, Mrozy, Waleriany, Pniowe, Bednary, Aleksandria. W 2014r. na terenie gminy Puszcza Mariańska działały 4 oczyszczalnie ścieków. Korzystało z nich ponad 2000 osób. Nieczystości ciekłe w 2013r. były gromadzone i wywożone przez takie urządzenia jak zbiorniki bezodpływowe, których liczba wynosiła 1124 oraz przez 23 oczyszczalnie przydomowe (dane GUS z 2013r.).

W związku z rozbudową sieci wodociągowej nastąpiło zwiększenie ilości ścieków wytwarzanych w gospodarstwach domowych na terenie gminy. Ścieki te są odprowadzane do oczyszczalni poprzez sieć kanalizacyjną o łącznej długości 52,6 km lub gromadzone w osadnikach bezodpływowych i wywożone do lokalnych oczyszczalni ścieków. Na terenie gminy istnieją dwie komunalne oczyszczalnie ścieków, z których oczyszczone ścieki odprowadzane są do rzeki Korabiewki. Zlokalizowane są one w Puszczy Mariańskiej i Bartnikach.

Gmina nie posiada na swoim terenie wysypiska śmieci. W dotychczasowych opracowaniach nie planowano powstania takiego obiektu. Odpady stałe są wywożone na międzygminne regionalne składowisko odpadów Marków–Świnice oraz na składowisko odpadów Krzyżówka–Słabomierz.

Sieć energetyczna i gazowa

Teren gminy zasilany jest siecią elektroenergetyczną napowietrzną średniego napięcia 15 kV z GPZ w Żyrardowie oraz GPZ Skierniewice I. Sieci te, wraz z istniejącymi, słupowymi stacjami zapewniają mieszkańcom zaopatrzenie w energię elektryczną. Powyższe sieci i stacje zostały zmodernizowane w latach dziewięćdziesiątych i zapewniają zaopatrzenie miejscowości w układzie dwustronnym. Przez teren gminy nie przebiegają linie elektroenergetyczne wysokiego napięcia, a istniejące linie niskiego napięcia, szczególnie na obszarach o dużej gęstości zaludnienia, nie zapewniają zakładanych parametrów dostarczanej energii.

Na terenie gminy nie istnieje sieć gazowa.

Dostępność Internetu w gminie

Na terenie gminy Puszcza Mariańska można korzystać z zasięgu wszystkich sieci telefonii komórkowej. Dwie sieci udostępniają usługę Internetu LTE.

Lokalny sektor gospodarczy

Rolnictwo i leśnictwo

W 2013 r. powierzchnia lasów ogółem na terenie gminy wynosiła 4583,42 ha, co lesistość gminy ustanawia na poziomie 32%. W 2015 r. liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON w sektorze rolniczym wynosi 30.

Ponad 40% gospodarstw rolnych nie prowadzi działalności rolniczej. Z bilansu powierzchni wynika, że większość z nich to gospodarstwa małe. Średnia powierzchnia gospodarstw nieprowadzących żadnej działalności rolniczej wynosi 2,4 ha, podczas gdy średnia powierzchnia gospodarstw rolnych prowadzących wyłącznie działalność rolniczą wynosi 4,9 ha.

W gminie Puszcza Mariańska przeważają indywidualne gospodarstwa rolne o areale nieprzekraczającym 5 ha. Według spisu powszechnego z 2002 r. ponad trzy czwarte liczby gospodarstw rolnych stanowią gospodarstwa małe (gospodarstwa o powierzchni od 1 do 5 ha stanowią 53% liczby wszystkich gospodarstw rolnych) i bardzo małe (gospodarstwa o powierzchni poniżej 1 ha stanowią 25% liczby gospodarstw w gminie). Gospodarstwa średnie (o powierzchni od 5 do 10 ha) stanowią 17% wszystkich gospodarstw w gminie, a gospodarstwa duże (powyżej 10 ha) to jedynie 5% tej liczby. Grunty rolne w gminie Puszcza Mariańska zaliczane są do klas bonitacji III–VI z przewagą klas V–VI. Powierzchnia gruntów ornych wynosi 6 591,64 ha, co stanowi 46% powierzchni gminy.

W ostatnich latach gminie Puszcza Mariańska gwałtownie zmniejsza się powierzchnia gruntów wykorzystywanych rolniczo. Jest to spowodowane niską opłacalnością produkcji rolnej na glebach o niskich klasach bonitacyjnych. Wspieranie zróżnicowanej struktury produkcji rolniczej i pozarolniczej jest ściśle uwarunkowane

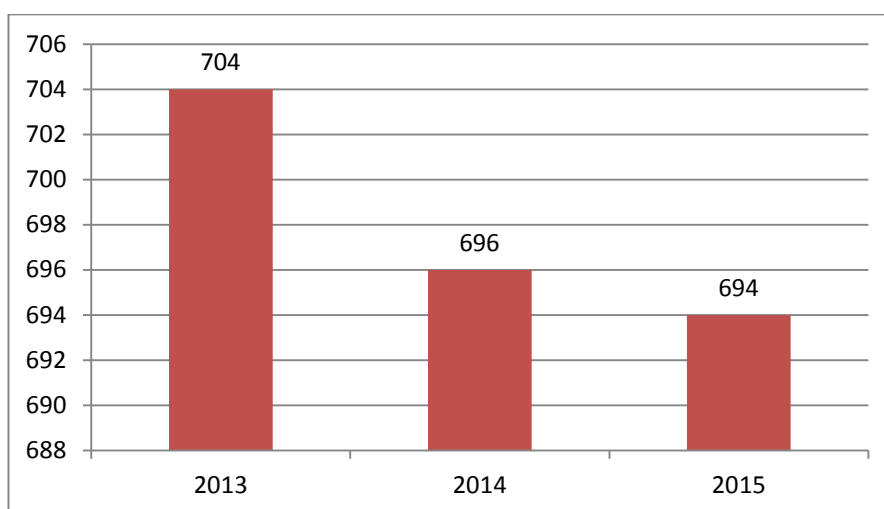

rozwojem infrastruktury wiejskiej. Zmniejszy to zapóźnienia obszarów rolniczych wobec tzw. centrów rozwoju. Mimo stosunkowo dużej powierzchni wykazywanej statystycznie jako obszary rolnicze, gmina praktycznie zatraciła funkcje rolnicze, przyjmując wyraźnie podmiejski charakter.

Działalność gospodarcza na terenie gminy

W 2015 r. w Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej w gminie Puszcza Mariańska zarejestrowanych jest 694 podmiotów gospodarczych. Największy odsetek stanowią przedsiębiorstwa handlowe (241 podmiotów gosp.), następnie przedsiębiorstwa branży budowniczej (108 podmiotów), transportowej (52 podmioty), gospodarstwa domowe i pozostała działalność usługowa (49 pomiotów). W przetwórstwie przemysłowym zarejestrowane są 44 podmioty gospodarcze.

Rysunek 3 Podmioty gospodarcze w gminie Puszcza Mariańska w latach 2013-2015

Źródło 3 Centralna Ewidencja i Informacja Gospodarcza dane na lata 2013-2015.

Infrastruktura społeczna

Oświata

W 2015 r. w gminie Puszcza Mariańska funkcjonuje dziewięć placówek oświatowych:

- Zespół Szkolno-Przedszkolny w Puszczy Mariańskiej, w którego skład wchodzi Szkoła Podstawowa im. Jana III Sobieskiego, Gimnazjum oraz Przedszkole Samorządowe,
- Szkoła Podstawowa w Puszczy Mariańskiej Filia w Starym Łajszczewie,
- Szkoła Podstawowa w Walerianach,
- Szkoła Podstawowa w Puszczy Mariańskiej Filia w Korabiewicach,
- Punkt Przedszkolny w Korabiewicach,
- Szkoła Podstawowa w Michałowie,

- Niepubliczne Przedszkole w Kamionie,
- Zespół Szkolno-Gimnazjalny w Bartnikach im. Jana Kwiecińskiego (przedszkole, szkoła podstawowa, gimnazjum),
- Liceum Ogólnokształcące im. Czesława Tańskiego w Puszczy Mariańskiej podległe Starostwu Powiatowemu w Żyrardowie.

Na terenie gminy Puszcza Mariańska znajduje się również Zakład Poprawczy w Studzieńcu, będący jedną z najstarszych placówek tego typu w Polsce. W gminie działa także Centrum Edukacji na Odległość, które oferuje bezpłatny dostęp do ponad 50 szkoleń e-learningowych, m.in. przygotowujących do matury, kursów języków obcych, kursów komputerowych, kursów z zakresu przedsiębiorczości i agrobiznesu oraz kursów specjalistycznych.

Od 2008 r. w Grabinie Radziwiłłowskiej działa Internetowe Centrum Edukacyjno-Oświatowe. Centrum powstało w ramach projektu „Internetowe centra edukacyjno-oświatowe na wsi” współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej. Głównym celem projektu jest umożliwienie lokalnym społecznościom wiejskim korzystania z nowoczesnych form kształcenia, zwłaszcza na odległość.

Rysunek 4 Edukacja w gminie Puszcza Mariańska w latach 2010–2014.

Edukacja	2010/2011	2012/2013	2013/2014
Placówki wychowania przedszkolnego	5	7	8
w tym przedszkola	2	3	4
Miejsca w przedszkolach	163	231	275
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego	182	263	293
w tym w przedszkolach	163	214	238
Szkoły podstawowe	6	6	6
Uczniowie szkół podstawowych	441	453	464
Szkoły gimnazjalne	3	3	3
Uczniowie szkół gimnazjalnych	307	270	239
Liczba uczniów przypadających na 1 oddział w szkołach:			
podstawowych	13	14	14
gimnazjalnych	17	16	16

Źródło 4 Główny Urząd Statystyczny dane na lata 2010–2014.

Turystyka

Gmina Puszcza Mariańska posiada swoisty mikroklimat, który uznawano za wyjątkowo korzystny już na przełomie XIX i XX w., w szczególności dla osób z chorobami płucnymi. Warunki krajobrazowe i klimatyczne sprzyjają osadnictwu i rekreacji. Gmina Puszcza Mariańska jest bogata w lasy i zbiorniki wodne, co pozwala wypoczywać na łonie przyrody i aktywnie zwiedzać dzięki szlakom rowerowym, których w gminie wyznaczono aż pięć:

- Sk-1341y (kolor żółty),

- ŁD-4524n (kolor niebieski),
- „Szlak Walk nad Rawką” (kolor niebieski),
- „Szlak Starych Dworków” (kolor zielony),
- ŁD 4525c (kolor czerwony),
- szlak łącznikowy ŁD 4527s (kolor czarny).

W obszarze Nadleśnictwa Radziwiłłów jest również ścieżka do jazdy konnej.

Na terenie gminy znajduje się szereg elementów wpływających na jej atrakcyjność turystyczną i rekreacyjną: względnie czyste ekologicznie tereny, powab otoczenia przyrodniczego, lasy i ciekawe tereny rolno-leśne, rzeka Rawka i jej dopływy, zbiorniki małej retencji, bogate zbiorowiska roślinne i stanowiska roślin chronionych, poklasztorny kompleks księży marianów, pozostałości zabudowań dworskich i pofolwarcznych, a także bliskość najbardziej atrakcyjnych miejsc południowo-zachodniego Mazowsza: Arkadia, Nieborów, Żelazowa Wola, Łowicz i Radziejowice.

W sieć infrastruktury turystycznej gminy Puszcza Mariańska wchodzi: Zajazd Leśny Wycześniak, Centrum Konferencyjno-Bankietowe w Kamionie, Fundacja Spółdzielczy Fundusz Socjalny Wsi i Mazowiecka Instytucja Gospodarki Budżetowej MAZOVIA Filia Studzieniec.

Kultura i sport

Zaplecze kulturowe w gminie Puszcza Mariańska zapewnia Gminna Biblioteka Publiczna w Puszczy Mariańskiej i jej filia w Bartnikach oraz lokalni artyści. Na terenie gminy działają cztery organizacje pozarządowe: Mariański Ruch Inicjatyw Ekonomiczno-Społecznych, Lokalna Grupa Działania „Echo Puszczy Bolimowskiej” oraz Uczniowski Klub Sportowy „Hetman”. Gminna biblioteka w swoich zbiorach posiada ok. 15 tys. woluminów. Prowadzi też czytelną internetową „Ikonka”, która jest punktem powszechnego dostępu do Internetu dla mieszkańców gminy. Biblioteki prowadzą również kiermasze książek.

Na terenie gminy działają 4 kluby sportowe, których celem jest krzewienie kultury fizycznej oraz wychowanie przez sport. Zalicza się do nich: Sekcja Sportowa „Puma”, UKS „Hetman”, GLKS „Relax” Radziwiłłów oraz UKS „Relax”. Kluby prowadzą sekcje różnych dyscyplin sportowych, organizują zawody i imprezy sportowe i rekreacyjne.

Środowisko naturalne

Cechy środowiska naturalnego

Obszar gminy Puszcza Mariańska podzielony jest na dwie jednostki geomorfologiczne: południowy obszar wysoczyznowy oraz płaską równinę aluwialną. Pierwszy z nich charakteryzuje się wciętymi dolinami rzek: Rawki, Korabiewki i Chojnaki oraz doliną Rawki, zaś drugi stożkami napływowymi i znacznie mniej wyraźnie zaznaczonymi dolinami rzeczny. Na obszarze, gdzie naturalne formy ukształtowania i pokrycia terenu dominują nad formami antropogenicznymi, ukształtował się krajobraz naturalny

harmonijny, który w gminie występuje przede wszystkim w obszarze zajmowanym przez kompleksy leśne – pozostałości dawnych puszczy. Są to kompleks Puszcza Bolimowska w północnej części gminy, kompleks Puszcza Mariańska w części środkowej (z wyłączeniem terenu lasów obronnych), lasy nad Rawką oraz kompleks łąkowo-leśny u źródeł rzeki Suchej Nidy w rejonie wsi Żuków.

Na terenie, gdzie działalność człowieka spowodowała zmiany krajobrazu, wytworzył się krajobraz naturalno-kulturowy. Tworzywem zmian są: szata roślinna łąk i zadrzewień, bagien, ekstensywne uprawy rolnicze z zadrzewieniami i rozproszoną, małogabarytową zabudową o cechach historycznych. Charakter krajobrazu kulturowego związany jest z drogami, liniami kolejowymi, obiektami inżynierskimi oraz skupiskami zabudowy.

W zakresie wód powierzchniowych wody z terenu gminy zbierają główne rzeki: Rawka, stanowiąca dopływ III rzędu rzeki Bzury oraz Sucha Nida stanowiąca prawostronny dopływ III rzędu rzeki Bzury.

W południowej części gminy na podłożu glin zwałowych ukształtowały się gleby bielcowe, tworzące kompleksy gleb żytnich bardzo dobrych w rejonie wsi: Nowy Karolinów, Wincentów, Wygoda, Stary Łajszczew, Zator, Huta Partacka, Niemieryczew oraz Korabiewice. Są to gleby o dostatecznym uwilgotnieniu. Gleby brunatne wylugowane wytworzone na bazie piasków gliniastych i pyłowych tworzą kompleks żytni dobry we wschodniej części gminy – rejon wsi Aleksandria, Pniowe, Studzieniec. Gleby brunatne wytworzone na piaskach gliniastych i piaskach oraz gleby pseudobielcowe występują u podnóża Wysoczyzny Rawskiej w środkowej części gminy. W rejonie stożków napływowych i równiny aluwialnej występują gleby skrytobielcowe i bielcowe rdzawe na bazie zasadowego podłoża luźnych piasków i żwirów. Są to gleby słabo uwilgotnione tworzące kompleks żytni słaby i bardzo słaby. Gleby takie dominują w północnej części gminy. Typ gleb bagiennych, reprezentowanych przez gleby murszowe i glejowe wytworzone na bazie torfów niskich występuje w centralnej części gminy. Są to obszary wykorzystywane jako użytki zielone. Gleby napływowe, reprezentowane przez mady, występują w dolinie rzeki Rawki w kompleksach z glebami organicznymi. Obszary te zajmują obecnie trwałe użytki zielone.

Teren gminy położony jest w znacznej części w obszarze chronionym, tj. w Bolimowskim Parku Krajobrazowym utworzonym między innymi dla utrzymania i wzmocnienia występującej na tym terenie bioróżnorodności zbiorowisk roślinnych. Tereny najcenniejsze pod względem florystycznym występują w obszarze ww. parku i jego funkcjonalnym otoczeniu. Spotkać tu można gatunki rzadkie i bardzo rzadkie. Flora obszaru gminy wykazuje znaczną różnorodność związaną ze zróżnicowaniem siedlisk, wynikającym również z działalności gospodarczej człowieka. Flora naczyniowa reprezentowana jest przede wszystkim przez gatunki leśne, łąkowe i bagienne oraz rośliny segetalne. Najsłabiej reprezentowane są gatunki murawowe i rośliny zielne.

Istniejące kompleksy leśne stanowią pozostałości dawnej Puszczy Bolimowskiej (stosunkowo dobrze zachowanej), Miedniewickiej i Korabiewickiej (której fragment stanowi kompleks Puszcza Mariańska). Istniejące lasy, ze względu na położenie w obszarze chronionym, pełnią oprócz funkcji gospodarczych liczne funkcje pozaprodukcyjne. W szczególności na obszarze gminy występują lasy wodochronne obejmujące płaty w obrębie Puszczy Bolimowskiej, lasy uszkodzone przez przemysł, obejmujące kompleksy uroczyska Puszcza Mariańska, lasy ochronne w uroczysku Puszcza Mariańska oraz lasy – ostoje zwierząt w południowej części uroczyska Sokule.

Formy ochrony przyrody

Na terenie gminy Puszcza Mariańska występują różnorodne formy prawnej ochrony przyrody takie jak Bolimowski Park Krajobrazowy, obszar chronionego krajobrazu, rezerваты przyrody, pomniki przyrody oraz użytki ekologiczne. Bolimowski Park Krajobrazowy został utworzony w 1986 r. Podstawowym celem utworzenia Parku była ochrona walorów przyrodniczych i kulturowych obszaru oraz zachowanie, popularyzacja i upowszechnienie racjonalnej gospodarki w obszarze specjalnie chronionym. Utworzenie Parku nie wyklucza gospodarowania na jego terenie. W obrębie gminy znajduje się 5 543,73 ha gruntów położonych w obszarze Parku. Stanowi to 39% powierzchni gminy. Z tego 71% stanowią lasy, a 16% grunty rolne i 6% użytki zielone. Tereny zabudowane i drogi stanowią 4,33% powierzchni gminy położonej w Parku. Z punktu widzenia Dyrekcji Bolimowskiego Parku Krajobrazowego obszar gminy Puszcza Mariańska jest szczególnie ważny ze względu na to, że prawie cała gmina zawiera się w obszarze związanym funkcjonalnie i przestrzennie z Parkiem i objęta jest w 99% planem ochrony Bolimowskiego Parku Krajobrazowego. W związku z tym na obszarze Parku obowiązuje szereg zakazów warunkujących gospodarkę przestrzenną, w szczególności:

- zakaz niszczenia i uszkodzania drzew,
- zakaz zanieczyszczania wód, gleby i powietrza,
- zakaz wprowadzania do wolnej przyrody gatunków niewłaściwych miejscowej florze i faunie,
- zakaz utwardzania dróg żużlem i popiołem przemysłowym,
- zakaz likwidacji oczek wodnych, bagien i innych powierzchni biologicznie czynnych,
- zakaz budowy ogrodzeń pełnych,
- zakaz lokalizacji obiektów mogących być źródłem zanieczyszczeń i skażeń środowiska,
- zakaz lokalizacji obiektów i urządzeń naruszających walory estetyczne krajobrazu,
- zakaz lokalizacji obiektów infrastruktury technicznej naruszających walory estetyczne krajobrazu i przerywających ciągi ekologiczne,
- zakaz lokalizacji wysypisk odpadów stałych i wylewisk nieczystości płynnych.

Wprowadzono również ograniczenia w zakresie:

- wydobywania minerałów i torfu,
- umieszczania tablic i ogłoszeń reklamowych,
- wycinania zadrzewień i zakrzewień śródpolnych i przydrożnych oraz wzdłuż cieków i zbiorników wodnych,
- zmiany stosunków wodnych i regulacji cieków wodnych,
- lokalizacji i wielkości działek letniskowych i budowlanych oraz intensywności zabudowy,
- wysokości względnej obiektów nowolokalizowanych,
- stosowania środków ochrony roślin,
- realizacji obiektów mogących pogorszyć stan środowiska,
- realizacji dróg kołowych i organizacji ruchu.

Obszar chronionego krajobrazu został utworzony również w 1986 r. Część obszaru gminy o powierzchni 3 256,30 ha, tj. 23% ,wchodzi w skład Bolimowsko-Radziejowickiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. W obszarze tym obowiązuje nadrzędna zasada utrzymania właściwych proporcji terenów zurbanizowanych i intensywnie użytkowanych rolniczo oraz terenów użytkowanych ekstensywnie w postaci lasów, wód otwartych i trwałych użytków zielonych. Obszar chronionego krajobrazu na terenie gminy obejmuje oprócz terenów położonych w BPK również wsie: Bartniki, Grabina Radziwiłłowska, część wsi Radziwiłłów, Budy Zaklasztorne, część Starego i Nowego Karolinowa, Wola Polska, część wsi Huta Nowa, Studzieniec, Bednary Górne. W związku z tym na obszarze chronionego krajobrazu obowiązuje szereg zakazów warunkujących gospodarkę przestrzenną, w szczególności:

- zakaz lokalizacji uciążliwych inwestycji przemysłowych, komunalnych i rolniczych,
- zakaz lokalizacji wysypisk śmieci i składowania odpadów,
- zakaz lokalizacji nowych inwestycji w zakresie rekreacji poza miejscami wyznaczonymi w planie zagospodarowania przestrzennego,
- zakaz zmniejszania lesistości oraz obniżania poziomu wód gruntowych.

Na terenie gminy wyróżnia się rezerваты przyrody istniejące i projektowane. Do rezerwatów istniejących zalicza się rezerwat leśny „Puszcza Mariańska” oraz rezerwat wodny „Rawka”.

Rezerwat leśny „Puszcza Mariańska” o powierzchni 120,30 ha został utworzony w 1983 r. Jest to rezerwat częściowy. Powołano go celem zachowania reprezentatywnych dla regionu zbiorowisk leśnych oraz licznych stanowisk chronionych gatunków flory naczyniowej oraz ze względu na znaczną różnorodność fitocenotyczną.

Z kolei rezerwat wodny „Rawka” o łącznej powierzchni 487 ha został utworzony w 1983 r. Rezerwat ten obejmuje rzekę Rawkę od źródeł do ujścia o długości 97 km wraz ze starorzeczami i dolnymi odcinkami prawobrzeżnymi dopływów Korabiewki, Rokity i Grabinki oraz przybrzeżnym pasem terenu o szerokości 10 m z każdej strony.

Dla rezerwatu rzeki „Rawki” opracowano plan ochrony, którego ustalenia warunkują w znacznym stopniu gospodarkę w rezerwacie i zlewni rzeki. Część biegu Rawki położona na obszarze gminy należy do I obrębu o najsurowszych rygorach ochronnych. Na odcinku tym zakazuje się budowy ujęć wody z rzeki, regulacji koryta, budowy nowych zapór, kąpielisk, nowych mostów oraz wycinki drzew i melioracji wodnych.

Rezerwatem projektowanym natomiast jest rezerwat „Dolina Grabinki” o charakterze leśno-krajobrazowym. Powierzchnia rezerwatu wynosi 60,04 ha. Z tego 53,47 ha stanowią lasy. Przedmiotem ochrony ma być głęboko wcięta w teren dolina naturalnie meandrującego cieku okresowego z dobrze zachowanymi zbiorowiskami leśnymi oraz enklawami roślinności łąkowo-bagiennej, a także rzadkimi gatunkami entomofauny i ptactwa.

W gminie Puszcza Mariańska znajduje się 55 pomników przyrody. Utworzone zostały one rozporządzeniem Wojewody Skierniewickiego w latach 1980–1998 i Wojewody Mazowieckiego w latach 1998–2004. Obejmują pojedyncze drzewa w obrębach leśnictw: Senatorówka, Puszcza Mariańska, Prochowy Młynek. Pozostałe obiekty znajdują się w obrębie terenów wydzielonych z lasów państwowych lub obszarów założeń parkowych. W stosunku do pomników przyrody zabrania się:

- niszczenia, uszkodzenia lub przekształcania obiektu lub obszaru,
- wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwpowodziowym albo budową, odbudową, utrzymywaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych,
- uszkodzenia i zanieczyszczenia gleby,
- dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody,
- likwidowania, zasypywania i przekształcania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych,
- wylewania gnojowicy z wyjątkiem nawożenia użytkowanych gruntów rolnych,
- zmiany sposobu użytkowania ziemi,
- wydobywania do celów gospodarczych skał (w tym torfu), oraz skamieniałości (w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt),
- zaśmiecania obiektu i terenów wokół niego.

Użytki ekologiczne na terenie gminy są to śródleśne polany, łąki śródleśne bądź śródpolne bagna i oczka wodne z charakterystyczną dla tych terenów roślinnością. Obiekty takie można spotkać w rejonie wsi Biernik. Mogą być objęte ochroną przez samorząd gminny. Na obszarze gminy Puszcza Mariańska znajduje się 26 takich obiektów.

Na terenie gminy w ramach programu Natura 2000 powstał rezerwat przyrody Puszcza Mariańska (kod obszaru pltmp519). Położony jest w obrębie Bolimowskiego Parku Krajobrazowego. Jest to rezerwat leśny, który chroni naturalne zespoły leśne łąkowe i borowe – typowe dla Mazowsza – a także fragmenty zanikającego krajobrazu

leśnego puszczy Korabiewsko-Bolimowskiej. Rezerwat przyrody Puszcza Mariańska jest objęty ochroną ze względu na drogę, która przecina jego obszar.

Specjalny obszar ochrony siedlisk Dolina Rawki (kod obszaru PLH 100015) obejmuje głęboką i szeroką dolinę rzeki Rawki, charakteryzującą się naturalnym, meandrującym korytem i licznymi starorzeczami. Rzeka przepływa przez środek Puszczy Bolimowskiej. Obszar ten jest chroniony ze względu na bogatą różnorodność siedlisk roślin i zwierząt. Zagrożenia dla tego terenu to przede wszystkim zanieczyszczenie wód, wydobywanie piasku i żwiru, zarastanie łąk, turystyka, wędkarstwo, zmiana sposobu użytkowania terenu.

Łąki Żukowskie (kod obszaru PLH140053) jest to obszar chroniony, ponieważ występują na nim liczne doliny niewielkich rzek, pola, łąki i pastwiska – jedne z najlepiej zachowanych w środkowej Polsce. Obszar jest ekstensywnie użytkowany poprzez tradycyjne metody koszenia i suszenia siana, wypas bydła, koni, kóz, co umożliwiło przetrwanie wielu gatunków roślin, które nie występują w innych miejscach. Zagrożenia dla tego terenu wynikają z zaniku tradycyjnych form użytkowania łąk i pastwisk oraz osuszania terenu.

Analiza mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń

Analiza SWOT została ułożona w bloki tematyczne pod kątem zakładanych celów strategicznych. Pierwsza część odnosi się do infrastruktury społecznej gminy, druga do infrastruktury technicznej i ładu przestrzennego, ostatnia część do rozwoju alternatywnego rolnictwa.

Mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia w kontekście infrastruktury społecznej gminy

Tabela 1 Mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia w kontekście infrastruktury społecznej gminy Puszcza Mariańska

mocne strony	słabe strony	szanse	zagrożenia
<p>duży odsetek mieszkańców w wieku produkcyjnym;</p> <p>położenie w pobliżu dużych aglomeracji;</p> <p>dogodne połączenia komunikacyjne;</p> <p>położenie Bolimowskiego Parku Krajobrazowego;</p> <p>bliskie sąsiedztwo atrakcyjnych turystycznie miejsc;</p> <p>rustykalny krajobraz i czyste, dobrze zachowane środowisko przyrodnicze;</p> <p>duża liczba pomników przyrody;</p> <p>zasoby naturalne wód jako czynnik ekologiczny;</p> <p>łatwa dostępność komunikacyjna terenów o szczególnej atrakcyjności turystycznej;</p>	<p>ujemny wskaźnik przyrostu naturalnego;</p> <p>wysoki udział grupy bezrobotnych do 30. roku życia;</p> <p>niska konkurencyjność gminy w zakresie ofert pracy dla wysokokwalifikowanej kadry;</p> <p>zbyt wolny przyrost nowych miejsc pracy;</p> <p>niedostateczna baza noclegowo-usługowa w atrakcyjnej rekreacyjnie części gminy;</p> <p>brak informacji turystycznej i promocji walorów turystyczno-rekreacyjnych gminy w regionie i poza nim;</p> <p>brak sprecyzowanego programu promocji gminy;</p>	<p>możliwość podnoszenia i zmiany kwalifikacji zawodowych;</p> <p>zainteresowanie ludności miejskiej terenami rekreacyjnymi;</p> <p>bliskość Warszawy i Łodzi szansą lokalizowania nowych podmiotów gospodarczych;</p> <p>rozwój turystyki w regionie;</p> <p>stałe zapotrzebowanie mieszkańców aglomeracji warszawskiej na usługi turystyczne;</p> <p>rozwój turystyki kwalifikowanej i agroturystyki;</p> <p>położenie wokół terenów Bolimowskiego Parku Krajobrazowego;</p> <p>tendencja do rozwoju turystyki rowerowej i usług związanych z jej obsługą;</p> <p>nawiązanie współpracy z okolicznymi gminami w tworzeniu warunków</p>	<p>starzenie się społeczeństwa;</p> <p>odpływ siły roboczej do miast o bardziej korzystnych warunkach pracy;</p> <p>wahania koniunktury na rynku krajowym i zagranicznym w zakresie przetwórstwa produktów rolnych;</p> <p>bliskość atrakcyjnych turystycznie gmin sąsiednich;</p>

		do uprawiania sportu i turystyki oraz podniesienia poziomu życia kulturalnego; wzrost zainteresowania Mazowszem;	
--	--	---	--

Mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia w kontekście infrastruktury technicznej i ładu przestrzennego gminy

Tabela 2 Mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia w kontekście infrastruktury technicznej i ładu przestrzennego gminy Puszcza Mariańska.

mocne strony	słabe strony	szanse	zagrożenia
<p>stosunkowo duża gęstość zaludnienia, skoncentrowana przede wszystkim w Bartnikach, Radziwiłowie i Grabinie Radziwiłowskiej;</p> <p>bliskość i łatwość dojazdu do Warszawy (miejsce pracy oraz infrastruktury społecznej);</p> <p>przewaga gruntów niskiej klasy bonitacyjnej w północno-zachodniej części gminy, niewymagających zgody na zmianę przeznaczenia;</p> <p>korzystne warunki gruntowo-wodne dla budownictwa w większej części gminy;</p> <p>przyjazna drobnym inwestorom polityka gminy;</p> <p>dobrze warunki do osadnictwa w północnej części gminy;</p> <p>stosunkowo niskie ceny gruntów;</p>	<p>uciążliwość drogi krajowej nr 70 i drogi wojewódzkiej 719 oraz linii kolejowej dla mieszkańców;</p> <p>słabe wyposażenie w infrastrukturę techniczną obszarów budownictwa jednorodzinnego;</p> <p>najniższa gęstość zaludnienia we wsiach Wilczynek, Wycześniak, Wola Polska;</p> <p>gospodarka ściekami bytowo-gospodarczymi oparta na zbiornikach bezodpływowych;</p> <p>umiarkowany stopień skanalizowania i zwodociągowania części gminy poza terenami zurbanizowanymi;</p> <p>sieć energetyczna wymagająca modernizacji i przebudowy;</p>	<p>migracje ludności z aglomeracji warszawskiej i łódzkiej na obrzeża;</p> <p>utrzymanie się przystępnych cen gruntów;</p> <p>wciąż niedostateczna ilość mieszkań na rynku, co powoduje wzrost potrzeb;</p> <p>rozwój sieci infrastruktury technicznej i drogowej;</p> <p>indywidualne budownictwo mieszkaniowe;</p> <p>możliwość pozyskania preferencyjnych środków na infrastrukturę związaną z poprawą stanu środowiska oraz możliwość korzystania z kredytów, dotacji, środków z funduszy celowych dla stymulowania rozwoju gminy, w tym środków z UE;</p>	<p>przebieg drogi krajowej i wojewódzkiej z nasilonym ruchem – zagrożenie dla środowiska i niebezpieczeństwo dla ruchu pieszego mieszkańców;</p> <p>wzrost ryzyka katastrof drogowych i kolejowych z udziałem cystern, zbiorników gazów niebezpiecznych, chemikaliów wraz z natężeniem ruchu i rozwojem firm logistycznych;</p> <p>ograniczenie we wprowadzaniu zabudowy na obszarach chronionych;</p> <p>niekorzystne dla inwestorów prywatnych zmiany prawa;</p> <p>występowanie uciążliwości z przewozem ładunków niebezpiecznych po drodze krajowej i wojewódzkiej;</p>

skoncentrowana sieć osadnicza;	brak surowców naturalnych;	duże zainteresowanie inwestorów;	brak środków finansowych na rozwój infrastruktury;
dobrze rozwinięta sieć dróg;	brak tradycji przemysłowych regionu;	systematyczny wzrost liczby inwestycji;	wysokie koszty wyłączenia gruntów o wysokich klasach bonitacyjnych z produkcji rolnej;
korzystna lokalizacja;	wysoka stopa bezrobocia, w tym bezrobotnych bez prawa do zasiłku;	budowa w pobliżu gminy projektowanej autostrady A2 Berlin–Moskwa i włączenie do węzła komunikacyjnego w Wiskitkach;	kolizje z innymi rodzajami inwestycji;
rozwijający się przemysł i dynamiczne podejście do lokalnego rozwoju gospodarczego;	odpływ najbardziej aktywnych młodych i wykwalifikowanych osób do Warszawy;	możliwość zmiany użytkowania obszarów rolnych;	niekorzystny wpływ niektórych rodzajów inwestycji na środowisko;
aktywność mieszkańców w podejmowaniu działalności gospodarczej;	niższa (w stosunku do obszaru aglomeracji) atrakcyjność lokalizacji nowej działalności gospodarczej;	duży potencjał okolicznych terenów;	
duży udział inwestorów indywidualnych;	brak sprecyzowanego programu promocji gminy;	szybki rozwój ekonomiczny Mazowsza, w szczególności okolic Warszawy;	
otwartość władz gminnych na zmiany;		zainteresowanie inwestorów okolicznymi terenami;	
		dobre warunki do lokalizacji nieuciążliwego przemysłu wzdłuż drogi krajowej i wojewódzkiej;	

Mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia w kontekście rozwoju alternatywnego rolnictwa

Tabela 3 Mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia w kontekście rozwoju alternatywnego rolnictwa w gminie Puszcza Mariańska

mocne strony	słabe strony	szanse	zagrożenia
sprzyjające warunki klimatyczne dla rozwoju rolnictwa, w szczególności rolnictwa ekologicznego;	niska ilość opadów w ciągu roku;	specjalizacja produkcji rolniczej;	spadek liczby gospodarstw rolnych;
bliskie położenie chłonnego rynku zbytu	podatność gruntów na procesy erozyjne;	szkolenia rolników i ograniczenia tworzenia małych areałowo gospodarstw rolnych – szansą dla podniesienia poziomu rolnictwa	nasilające się rozdrobnienie gospodarstw rolnych;
	niewystarczająco rozwinięta baza		spadek opłacalności produkcji rolnej – niskie ceny produktów rolnych

<p>jakim jest aglomeracja warszawska;</p> <p>bliska lokalizacja przetwórní owoców i warzyw;</p> <p>usprzętowanie gospodarstw indywidualnych;</p> <p>rozwinięta sieć usług obsługujących rolnictwo;</p> <p>duża liczba pomników przyrody;</p> <p>duży, zwarty kompleks leśny Bolimowskiego Parku Krajobrazowego stanowiący cenny ekosystem;</p> <p>duża powierzchnia leśna występująca na zwartym obszarze;</p>	<p>skupowo-przetwórcza;</p> <p>brak lokalnych inwestorów strategicznych;</p> <p>brak form organizacji rolników indywidualnych w grupy producenckie;</p> <p>na terenie gminy istnieją obiekty uciążliwe i mogące pogorszyć stan środowiska;</p> <p>zły stan czystości wód powierzchniowych;</p> <p>erozja wietrzna gleb;</p>	<p>i stworzenia z niego opłacalnej dziedziny gospodarki na tym terenie;</p> <p>alternatywne rolnictwo (rolnictwo ekologiczne, agroturystyka, sprzedaż wyrobów przyjezdnym);</p> <p>wzrost zainteresowania dzierżawami gruntów o dobrych klasach;</p> <p>możliwość pozyskania dodatkowych środków finansowych z funduszy UE;</p> <p>wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców;</p> <p>budowa sieci kanalizacji sanitarnej</p> <p>dolesienia i zalesienia na słabych glebach – możliwość uzyskania dofinansowań z UE;</p>	<p>oraz stale wzrastające ceny towarów i usług nabywanych przez rolników, które powodują obniżenie dochodowości produkcji rolnej;</p> <p>wzrost udziału gospodarstw nieutrzymujących się z produkcji rolnej;</p> <p>brak racjonalnej gospodarki gruntami w zakresie scalania i wymiany gruntów;</p> <p>słabo rozwinięta sieć służb związanych z doradztwem i obsługą rolnictwa;</p> <p>odpływ ludności z rolnictwa do innych sektorów gospodarki;</p> <p>migracja ludności wiejskiej do miast;</p> <p>ujemny przyrost naturalny;</p> <p>wzrost ruchu tranzytowego;</p> <p>zanieczyszczenie w centrum gminy powietrza spalinami, pyłami i emisją hałasu komunikacyjnego oraz niebezpieczeństwo dla ruchu pieszych;</p> <p>wzrost ryzyka katastrof drogowych i kolejowych ;</p> <p>brak doraźnych korzyści finansowych z ochrony terenów ciągów ekologicznych;</p> <p>zanieczyszczenia i zaśmiecanie lasów;</p>
--	---	---	---

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Puszcza Mariańska.

Identyfikacja głównych problemów gminy

Diagnoza stanu istniejącego oraz analiza uwarunkowań rozwojowych, a zwłaszcza zagrożeń tkwiących w otoczeniu i słabych stron gminy Puszcza Mariańska umożliwiła zdefiniowanie strategicznych problemów dalszego jej rozwoju. Wychodząc od definicji problemu, jako „zadania danego do rozwiązania (wykonania)” wskazano na te z nich, które powodują obecnie lub powodować będą w przyszłości powstawanie barier rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, a w konsekwencji rzutować będą na środowisko życia i pracy mieszkańców oraz funkcjonowanie podmiotów gospodarczych. Problemy rozwojowe są więc określonymi uciążliwościami, których usunięcie lub co najmniej złagodzenie ich negatywnych skutków wymaga podjęcia określonych działań naprawczych (w wielu przypadkach długookresowych).

Należy podkreślić, że gmina Puszcza Mariańska wchodzi w skład szeroko definiowanej aglomeracji warszawskiej, czyli obszaru charakteryzującego się (w ostatnich kilkunastu latach) największą w kraju dynamiką rozwoju społeczno-gospodarczego. Jednak rozwój ten nie przebiegał w sposób harmonijny, przede wszystkim w strefie podmiejskiej Warszawy. W konsekwencji doprowadziło to do powstania i pogłębiania się szeregu negatywnych zjawisk, a mianowicie:

- dużej presji inwestycyjnej w strefie podmiejskiej Warszawy na terenach niezabudowanych w infrastrukturę techniczną,
- rozprzestrzeniania się zabudowy na terenach rolnych w sąsiedztwie terenów cennych przyrodniczo,
- pogarszającej się wydolności układu komunikacyjnego w postaci braku rozwiązań obwodowych,
- nienadążania w rozwoju systemów infrastruktury technicznej, zwłaszcza komunalnej, za postępującą urbanizacją strefy podmiejskiej,
- natężenia ruchu zarówno samochodowego, jak i pieszego, które może być powodem wypadków,
- zanieczyszczeń wód powierzchniowych, wód gruntowych i podziemnych,
- niedostatecznie rozwiniętej gospodarki wodno-ściekowej,
- zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego,
- przekroczenia norm akustycznych (nadmierny hałas),
- braku kompleksowego rozwiązania problemu odpadów komunalnych,
- zaśmiecania i dewastacji cennych przyrodniczo terenów związanych z niską świadomością ekologiczną mieszkańców.

Wymienione wyżej problemy dotyczą również gminy Puszcza Mariańska, która charakteryzuje się dynamicznym rozwojem osadnictwa, za którym nie nadąża rozwój infrastruktury technicznej, w tym tej służącej ochronie środowiska przyrodniczego.

Do najważniejszych problemów gminy Puszcza Mariańska związanych ze sferą społeczną możemy zaliczyć:

- odpływ młodych ludzi do większych ośrodków miejskich, ponieważ na terenie gminy nie znajdują miejsc pracy zgodnych ze swoimi kwalifikacjami

i oczekiwaniami,

- niedostateczne zaspokojenie potrzeb w zakresie specjalistycznej opieki medycznej – mieszkańcy korzystają z usług medycznych w Pruszkowie i Warszawie,
- wzrost liczby osób i rodzin korzystających ze świadczeń pomocy społecznej – z roku na rok wzrasta wysokość świadczeń socjalnych zarówno w przeliczeniu na jednego mieszkańca gminy, jak i na jednego zasiłkobiorcę.

Potrzeby infrastrukturalne znacznie przekraczają możliwości finansowe budżetu gminy, dlatego też konieczne będzie ubieganie się o środki zewnętrzne, w tym z funduszy pomocowych Unii Europejskiej. Do głównych problemów infrastrukturalnych gminy Puszcza Mariańska zaliczyć należy:

- niewystarczająco rozwinięty system odprowadzania i oczyszczania ścieków sanitarnych oraz niewystarczająco rozwiniętą sieć kanalizacyjną,
- niezadowalający stan techniczny oraz niewystarczająca liczba dróg gminnych w miarę przekształcania się typu zabudowy z wiejskiego w zabudowę o charakterze osiedlowym.

Z kolei do najważniejszych negatywnych zjawisk w sferze gospodarczej gminy Puszcza Mariańska należą:

- konieczność godzenia często sprzecznych interesów związanych z dalszym rozwojem gospodarczym a wymogami ochrony cennych walorów i zasobów środowiska przyrodniczego,
- niedostateczna liczba miejsc pracy w stosunku do lokalnych zasobów,
- niekorzystna struktura obszarowa gospodarstw rolnych,
- tradycyjny charakter produkcji rolnej,
- nieznaczny stopień specjalizacji produkcji rolnej,
- niski poziom mechanizacji rolnictwa.

Zagrożenia ekologiczne

Na podstawie dostępnych danych można stwierdzić, iż na obszarze gminy nie nastąpiło przekroczenie średniorocznych wartości zanieczyszczeń uregulowanych w normach. W ostatnich latach notuje się postępujące zmniejszenie stężeń zanieczyszczeń aerosanitarnych. Zanieczyszczenia w zakresie dwutlenku siarki oraz dwutlenku azotu wykazują znaczną zmienność sezonową, przyjmując maksima stężeń w okresie zimowym, co wiąże się ze spalaniem paliw stałych dla celów grzewczych. Zanieczyszczenia w zakresie dwutlenku azotu wiążą się z zanieczyszczeniami komunikacyjnymi i wyraźnie wzrastają wzdłuż dróg obciążonych ruchem. Na obszarze gminy zanieczyszczenia w tym zakresie koncentrują się wzdłuż drogi krajowej nr 70 oraz drogi wojewódzkiej nr 719, a także wzdłuż terenów kolejowych w pasach o szerokości 20,0-30,0 m.

W zakresie stanu zanieczyszczenia wód podziemnych najbardziej na zanieczyszczenia narażone są wody czwartorzędowego poziomu wodonośnego.

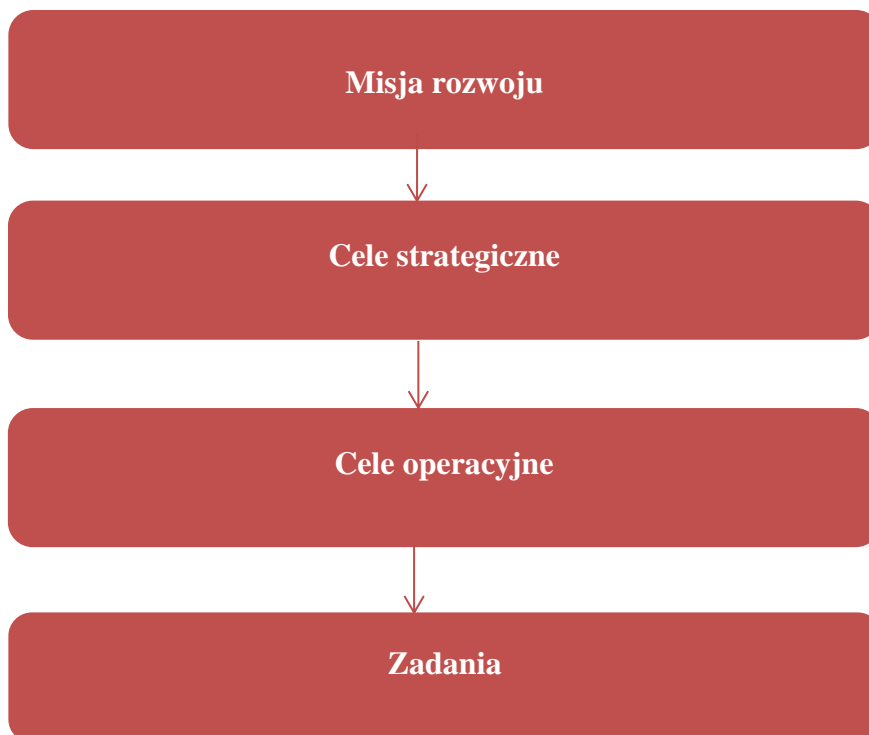
Zanieczyszczenia związane są przede wszystkim z działalnością człowieka i występują w obszarach zabudowanych. Istniejące źródła i potencjalne ogniska zanieczyszczeń wód gruntowych i wód powierzchniowych to przede wszystkim zbiorniki bezodpływowe do gromadzenia nieczystości płynnych (szamba). Są one jednym z głównych i bardzo niebezpiecznych źródeł zanieczyszczeń wód gruntowych. Zbiorniki te, będące w zdecydowanej większości dołami chłonnymi, umożliwiają bezpośrednią, niczym nieograniczoną migrację ścieków bytowych do wód gruntowych. Te niewielkie, lecz bardzo liczne źródła zanieczyszczeń prowadzą do znacznego obciążenia wód substancjami biogennymi. Odrębnym zagadnieniem, choć podobnym w skutkach, jest tendencja do przekształcania niepotrzebnych studni kopanych w szamba lub śmietniki. To dość powszechne zjawisko po zwodociągowaniu wsi.

Nawozy i środki ochrony roślin w nadmiernym dawkowaniu prowadzą do toksycznego skażenia gleb. Z gleby, na skutek spływu powierzchniowego i na skutek infiltracji w głąb, zanieczyszczenia, głównie biogenne i metale ciężkie, bardzo łatwo przenikają do wód powierzchniowych i wód podziemnych pierwszego poziomu użytkowego. Składowanie środków ochrony roślin (baza w Puszczy Mariańskiej) oraz przemysłowe ферmy hodowlane stanowią potencjalne źródło niekontrolowanych zanieczyszczeń, w tym ich frakcji szczególnie niebezpiecznej (środki ochrony roślin). Największe ферmy hodowlane na terenie gminy istnieją w Korabiewicach i Kamionie.

Misja strategicznego rozwoju gminy Puszcza Mariańska

Struktura planowania strategicznego

Zrównoważony rozwój oznacza nowy sposób podejścia do rozwiązywania problemów społeczno-gospodarczych oraz ekologiczno-przestrzennych. Jest to koncepcja, która zakłada takie zagospodarowanie środków naturalnych, żeby nie zabrakło ich dla przyszłych pokoleń. Zakłada więc integralny rozwój ekologiczny, ekonomiczny i kulturowy. Idea zrównoważonego rozwoju składa się z takich elementów jak:

- rozwój społeczno-gospodarczy i zagospodarowanie przestrzenne, zharmonizowane ze środowiskiem przyrodniczym tak, aby nie powodować nieodwracalnych zmian w zasobach i walorach przyrody – równowaga pomiędzy celami społecznymi, gospodarczymi i ekologicznymi,
- przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i pomoc osobom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej,
- preferowanie i wspieranie proekologicznych kierunków rozwoju gospodarki zmierzających do minimalizowania zużycia surowców i energii oraz emisji zanieczyszczeń do środowiska przyrodniczego,
- planowanie dla przyszłości, czyli rozwiązując dzisiejsze problemy, nie zapominamy o przyszłych pokoleniach i ich potrzebach,
- planowanie dla środowiska życia człowieka obejmującego zarówno elementy przyrodnicze, jak i antropogeniczne (sztucznie stworzone przez człowieka),
- zapewnienie sprawiedliwego dostępu do zasobów przyrodniczych obecnych i przyszłych pokoleń,

- szeroki udział różnych grup społecznych w podejmowaniu decyzji dotyczących kierunków i tempa procesów rozwojowych.

Istotą zrównoważonego rozwoju jest więc nadanie rozwojowi cywilizacyjnemu takiego kierunku, który przyczyniać się będzie z jednej strony do trwałej poprawy jakości życia człowieka, z drugiej zaś do zachowania walorów i zasobów środowiska przyrodniczego przy jednoczesnej czynnej ich ochronie.

Należy podkreślić, że we wspólnej polityce rozwoju Unii Europejskiej, w tym ochrony środowiska przyrodniczego, największy nacisk kładzie się obecnie na zrównoważony rozwój uwzględniający potrzeby obecnego i przyszłych pokoleń. Jest on traktowany jako strategiczna zasada działania (planistyczna i realizacyjna) w sferze społecznej, gospodarczej i ekologicznej, która zakłada osiągnięcie następujących celów:

- zachowanie i rozwój jakości życia oraz ochronę zdrowia człowieka,
- racjonalizację zakresu i charakteru produkcji oraz konsumpcji energii,
- zachowanie, ochronę i poprawę środowiska naturalnego (ochrona dziedzictwa przyrodniczego, unikanie wyrządzania trwałych szkód w środowisku, zapobieganie zanieczyszczeniom i szkodom oraz ich ograniczanie), a w przypadku niemożności ich uniknięcia stosowanie działań kompensacyjnych,
- zmianę nawyków konsumpcyjnych obywateli na bardziej proekologiczne,
- zapewnienie ciągłego dostępu do surowców naturalnych, rozważne i racjonalne ich wykorzystanie oraz optymalne gospodarowanie i właściwe zagospodarowanie odpadów (odzyskiwanie surowców wtórnych),
- edukację ekologiczną obywateli.

Cele te są zaadresowane do wszystkich podmiotów, tj. władz publicznych wszystkich szczebli, wszystkich podmiotów gospodarczych (publicznych i prywatnych), organizacji społecznych i ogółu obywateli. Ich realizacja powinna odbywać się drogą uzyskania wysokiego poziomu ochrony środowiska z zastosowaniem działań zapobiegawczych, pilnego naprawiania szkód u źródeł ich powstawania oraz ponoszenia kosztów zanieczyszczeń przez sprawcę. Tak więc prawo Unii Europejskiej uznało zrównoważony rozwój za podstawową zasadę warunkującą rozwój gospodarczy i społeczny oraz zagospodarowanie przestrzenne. Oparta na niej ochrona środowiska musi być uwzględniana we wszystkich sferach aktywności i na wszystkich etapach działań władz publicznych, obywateli i podmiotów gospodarczych, tj. planowania i podejmowania decyzji, wdrażania przyjętych ustaleń oraz kontroli postępów ich realizacji.

Wprowadzane od kilku lat w Polsce przepisy prawa tworzą podstawy do urzeczywistniania zasady zrównoważonego rozwoju, co znalazło swój wyraz w zapisach Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r., jak też w ustawach prawo ochrony środowiska oraz o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Planowanie i podejmowanie decyzji na szczeblu poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego dotyczących celów działania i przedsięwzięć realizacyjnych zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju winno zakładać konieczność zintegrowanego i kompleksowego podejścia do procesów rozwojowych w przyszłości, tj. traktowania

ich jako współzależne i wzajemnie uwarunkowane procesy rozwoju społecznego, gospodarczego, ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego, ochrony dziedzictwa kulturowego oraz zagospodarowania przestrzeni.

Biorąc powyższe pod uwagę, władze gminy Puszcza Mariańska przy formułowaniu celów rozwoju kierowały się konstytucyjną zasadą zrównoważonego rozwoju. Ta zasada będzie również przestrzegana na etapie realizacji ustaleń strategicznych. Wdrażanie tej zasady musi dokonywać się przy respektowaniu realiów społecznych i ekonomicznych, w tym finansowych (zasobność budżetu). Stąd też zasadne stają się działania na rzecz wypełnienia zobowiązań wynikających z dyrektyw Unii Europejskiej (zwłaszcza tzw. wodnej, ściekowej i odpadowej). W związku z tym zrównoważony rozwój gminy Puszcza Mariańska winien opierać się na:

- miejscowym potencjale rozwojowym, tj. miejscowych zasobach przyrodniczych, ludzkich i materialnych oraz lokalnej inicjatywie społecznej, gospodarczej i inwestycyjnej,
- racjonalnym użytkowaniu zasobów naturalnych poprzez zmniejszanie zużycia energii, surowców i materiałów, a równocześnie wzrost udziału w wykorzystywaniu zasobów odnawialnych,
- ochronie powietrza atmosferycznego,
- ochronie wód powierzchniowych i podziemnych przez właściwą gospodarkę wodno-ściekową oraz racjonalizację zużycia wody,
- ustaleniach krańcowej możliwości zainwestowania terenu, oszczędzaniu ziemi i innych zasobów naturalnych oraz jak najlepszym wykorzystaniu istniejących materialnych elementów zagospodarowania przestrzeni i jej racjonalnym kształtowaniu,
- „czystych” ekologicznie technologiach produkcji,
- zbilansowaniu wszystkich ekonomicznych, społecznych i ekologicznych korzyści oraz strat wynikających z określonych przedsięwzięć społeczno-gospodarczych.

Skuteczne wdrażanie w życie zasady zrównoważonego rozwoju w gminie Puszcza Mariańska będzie wymagało systematycznej edukacji ekologicznej mieszkańców przede wszystkim najmłodszego pokolenia jako podstawy do wzrostu ich świadomości ekologicznej, a w konsekwencji zwiększenia ich poczucia odpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego.

Zasady i przesłanki formułowania celów rozwoju

Celowość, realność i systematyczność działań władz gminy Puszcza Mariańska na rzecz jak najlepszego zaspokajania zbiorowych potrzeb mieszkańców składają się łącznie na wspólną cechę planowości podejmowanych działań. Dotyczy to zarówno działań o charakterze krótkookresowym (rocznym), średniookresowym (kadencyjnym), jak i długookresowym (perspektywicznym, obejmującym kilka następnych kadencji).

Takie postępowanie jest zgodne z zasadą racjonalnego gospodarowania polegającą „na maksymalizacji efektów z wydatkowanych nakładów finansowych lub minimalizacji nakładów finansowych na uzyskanie założonych efektów”, a także jest podstawą do wdrażania w życie zasady zrównoważonego rozwoju. Z kolei głównym warunkiem urzeczywistnienia sformułowanych celów rozwoju gminy Puszcza Mariańska jest zabezpieczenie odpowiednich środków organizacyjnych, kadrowych, technicznych i finansowych, a także określenie terminów osiągnięcia planowanych celów oraz podmiotów odpowiedzialnych za ich realizację.

Formułowanie strategicznych i operacyjnych celów rozwoju gminy Puszcza Mariańska jest ważne przynajmniej z czterech zasadniczych powodów, a mianowicie:

- Cele wskazują podstawowe kierunki rozwoju gminy. Dzięki ustaleniu celów następuje mobilizacja podmiotów odpowiedzialnych za ich realizację (władz gminy, pracowników urzędu i gminnych jednostek organizacyjnych), a także zyskują one źródło motywacji do konkretnych działań wykonawczych. Wzrasta również ich poczucie odpowiedzialności za losy mieszkańców gminy.
- Cele wyznaczają decyzje i kierunki działań. Władze gminy na podstawie wyznaczonych celów, zwłaszcza operacyjnych, formułują katalog kierunków działań (planowanych przedsięwzięć), który określa sposoby ich realizacji.
- Cele wpływają na koncentrację zasobów. Władze gminy dysponują ograniczonymi zasobami finansowymi (budżet gminy) w stosunku do występujących potrzeb społecznych. Określając cele rozwoju Gminy, jej władze ustalają priorytety rozwojowe, co umożliwia koncentrację ograniczonych własnych zasobów finansowych na wybranych celach, mających najistotniejsze znaczenie dla odczuwalnej poprawy warunków życia mieszkańców i funkcjonowania podmiotów gospodarczych.
- Cele pomagają w ocenie osiągniętych postępów. Są one istotnym elementem procesu monitorowania i kontroli postępów w ich realizacji. Jeśli okaże się, że nie realizujemy ich zgodnie z planem albo napotykamy na nieoczekiwane przeszkody lub bariery w ich realizacji, to możemy podjąć od razu działania korygujące, modyfikując działania realizacyjne.

Biorąc powyższe pod uwagę, opracowano katalog celów rozwoju gminy Puszcza Mariańska, który został sporządzony według z góry określonego porządku, a mianowicie: cele zawarte w katalogu tworzą układ hierarchiczny (im niższy poziom hierarchiczny, tym większy stopień szczegółowości zapisu celów). Katalog składa się z czterech poziomów hierarchicznych:

Poziom I - MISJA ROZWOJU (GENERALNY CEL KIERUNKOWY) – wyrażająca syntetyczną deklarację intencji władz gminy Puszcza Mariańska, jaka stoi u podstaw formułowania Strategii. Określa ona zasadnicze kierunki jej dalszego rozwoju, czyli wskazuje, „do czego zmierzamy”. Umożliwia skoncentrowanie wysiłków planistycznych i realizacyjnych na określonej wiązce celów i zadań realizacyjnych. Tak więc misja rozwoju (generalny cel kierunkowy) to zestaw względnie trwałych dążeń władz gminy, na które powinny być przede wszystkim zorientowane działania

realizacyjne.

Poziom II - CELE STRATEGICZNE – będące konkretyzacją misji rozwoju (generalnego celu kierunkowego). Wskazują one priorytetowe obszary (dziedziny) zaspokajania zbiorowych potrzeb mieszkańców gminy.

Poziom III - CELE OPERACYJNE – będące konkretyzacją celów strategicznych. Są one formułowane jako cele funkcjonalne, tzn. wyrażające pożądane potrzeby, które powinny być zaspokojone. Do każdego celu operacyjnego zostały przyporządkowane określone kierunki działań (planowane przedsięwzięcia realizacyjne).

POZIOM IV – ZADANIA – są to działania bezpośrednio związane z celami operacyjnymi. Stanowią najbardziej szczegółowy etap realizacji Strategii. Zadania zostały podzielone według sołectw gminy, w których będą realizowane.

Misja rozwoju (generalny cel kierunkowy) i cele strategiczne

Rozwój Gminy Puszcza Mariańska oparty jest na zasadzie zrównoważonego rozwoju, wsparciu funkcji osiedleńczych, gospodarczych i rekreacyjnych przy zapewnieniu ochrony środowiska i ochrony wartości przyrodniczo-kulturowych.

Cele rozwoju gminy Puszcza Mariańska wynikają z dwóch podstawowych przesłanek, a mianowicie:

- konieczności eliminowania obecnie występujących słabych stron gminy (barier oraz ograniczeń i dysproporcji rozwojowych) lub chociażby łagodzenia ich negatywnych skutków dla mieszkańców, gospodarki lokalnej i środowiska przyrodniczego,
- konieczności tworzenia warunków (podstaw) dla zaspokajania różnorodnych potrzeb społecznych i gospodarczych w przyszłości, czyli tworzenia nowych impulsów (możliwości) rozwojowych gminy, aby następował stały wzrost jej atrakcyjności osadniczej, gospodarczej i turystyczno-rekreacyjnej.

Formułując misję rozwoju (generalny cel kierunkowy) i cele rozwoju (strategiczne i operacyjne) gminy Puszcza Mariańska, wskazywano na konieczność tworzenia podstaw do trwałego i wielofunkcyjnego rozwoju. Działania w tym względzie będą koncentrować się w trzech współzależnych względem siebie obszarach strategicznych:

OBSZAR I – stały wzrost poziomu zaspokojenia zbiorowych potrzeb mieszkańców w sferze infrastruktury społecznej (oświata, pomoc społeczna, ochrona zdrowia, kultura i sztuka, sport i rekreacja, bezpieczeństwo publiczne) – *efekt działań: stała poprawa warunków życia mieszkańców gminy.*

OBSZAR II – stały wzrost poziomu zaspokojenia potrzeb w sferze infrastruktury technicznej (wodociągi, kanalizacja, oczyszczanie ścieków, gospodarka odpadami, drogi wraz z infrastrukturą towarzyszącą, transport publiczny) i tworzenie jak najlepszych warunków osiedlania się nowych mieszkańców, jak i lokalizowania się

nowych podmiotów gospodarczych, a także wspierania rozwoju funkcji rekreacyjno-wypoczynkowych – *efekt działań: trwały i bezpieczny ekologicznie rozwój gospodarczy oraz wzrost atrakcyjności lokalizacyjnej gminy w otoczeniu.*

OBSZAR III – rozwój gospodarki na terenie gminy Puszcza Mariańska poprzez wsparcie rolnictwa alternatywnego: agroturystyki i agrobiznesu oraz promocji lokalnej marki – *efekt działań: rozwój gospodarki i aktywizacja mieszkańców w obszarze agrobiznesu.*

Cele strategiczne i cele operacyjne

Cele strategiczne są to planowane działania i przedsięwzięcia, wynikające z przeprowadzonej analizy potrzeb gminy oraz jej otoczenia. Cele operacyjne z kolei określają poszczególne problemy, jakie powinny być rozwiązane, aby zrealizować zdefiniowane cele strategiczne.

Cel strategiczny 1: Infrastruktura społeczna

Stala poprawa warunków życia mieszkańców

Cel operacyjny:

Puszcza Mariańska – gminą wspierającą działania na rzecz integracji i aktywizacji mieszkańców.

Cel operacyjny:

Puszcza Mariańska – gminą zapewniającą jak najlepszy standard świadczonych usług społecznych.

Cel strategiczny 2: Infrastruktura techniczna i ład przestrzenny

Wzmocnienie i rozwój gospodarki lokalnej

Cel operacyjny:

Puszcza Mariańska – gminą tworzącą korzystne warunki rozwoju działalności gospodarczej.

Cel operacyjny:

Puszcza Mariańska – gminą wyposażoną w sieci i urządzenia infrastruktury technicznej oraz dobrze skomunikowaną z otoczeniem.

Cel strategiczny 3: Rozwój alternatywnego rolnictwa*Ochrona środowiska przyrodniczego przy jednoczesnym rozwoju agroturystyki**Cel operacyjny:*

Puszcza Mariańska – gminą wspierającą rozwój agroturystyki i rolnictwa ekologicznego.

Cel operacyjny:

Puszcza Mariańska – gminą chroniącą zasoby środowiska przyrodniczego.

Z przyjętych strategicznych celów rozwoju wynika, że deklarowaną intencją władz gminy Puszcza Mariańska jest dążenie do tego, aby stawała się ona w coraz większym stopniu gminą przyjazną dla swoich mieszkańców, otwartą na nowoczesny rozwój gospodarki lokalnej i alternatywnego rolnictwa oraz odpowiedzialną za środowisko naturalne.

Kierunki działań i realizacji celów operacyjnych*Cel operacyjny:*

Puszcza Mariańska – gminą wspierającą działania na rzecz integracji i aktywizacji mieszkańców.

Tabela 4 Kierunki działań realizacyjny dla celu operacyjnego " Puszcza Mariańska - gminą wspierającą działania na rzecz integracji i aktywizacji mieszkańców

Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej.
Stworzenie strategii rozwoju turystyki we współpracy z sąsiednimi gminami i Zarządem BPK.
Integracja i konsolidacja mieszkańców wokół działań na rzecz realizacji Strategii.
Organizowanie cyklicznych szkoleń i doradztwa w zakresie tworzenia inicjatyw obywatelskich.
Partnerska współpraca władz gminy z organizacjami pozarządowymi i przedsiębiorcami, np. ze Stowarzyszeniem „Mariański Ruch Inicjatyw Ekonomiczno-Społecznych”.
Organizowanie cyklicznych imprez o charakterze integracyjnym włączającym społeczność lokalne.
Animowanie nowych form działalności społecznej i społeczno-ekonomicznej.
Aktywizacja seniorów, w tym założenie Uniwersytetu III Wieku.
Włączanie mieszkańców we współdecydowanie o sprawach gminy.
Rozwijanie lokalnych centrów wsparcia dla organizacji pozarządowych i inicjatyw obywatelskich.
Wzmacnianie lokalnych liderów (sołtysów, aktywnych mieszkańców, radnych, pracowników instytucji i organizacji pozarządowych).

Cel operacyjny:

Puszcza Mariańska – gminą zapewniającą jak najlepszy standard świadczonych usług społecznych.

Tabela 5 Kierunki działań dla celu operacyjnego „Puszcza Mariańska – gminą zapewniającą jak najlepszy standard świadczonych usług społecznych”.

Stworzenie gminnego programu przeciwdziałania patologiom społecznym.
Stałe doskonalenie programów nauczania w szkołach gminnych oraz podnoszenie kwalifikacji przez kadrę pedagogiczną.
Rozszerzenie działań z zakresu pomocy społecznej w formie usług opiekuńczych i specjalistycznych.
Likwidacja barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych.
Budowa systemu stypendialnego dla młodzieży szczególnie uzdolnionej.
Wybranie i wdrożenie zintegrowanego systemu informatycznego.
Wybranie i wdrożenie Systemu Informacji Przestrzennej.
Wybranie i wdrożenie nowoczesnego systemu obiegu dokumentów.
Poprawa polityki informacyjnej gminy.

Cel operacyjny:

Puszcza Mariańska – gminą tworzącą korzystne warunki dla rozwoju działalności gospodarczej.

Tabela 6 Kierunki działań dla celu operacyjnego "Puszcza Mariańska – gminą tworzącą korzystne warunki dla rozwoju działalności gospodarczej"

Integracja środowiska biznesu.
Budowa systemu usług i informacji biznesowej.
Budowa przejrzystej i konkurencyjnej względem otoczenia lokalnej polityki finansowej.
Animowanie powstawania nowych form działalności gospodarczej, w tym ekonomii społecznej
Koordinacja działań prorozwojowych z sąsiednimi gminami.
Wspieranie partycypacji w rozwoju działalności instytucji o ponadlokalnym charakterze.
Opracowanie i realizacja kompleksowego programu promocji gminy.
Utworzenie banku danych o nieruchomościach przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, produkcyjną i usługową.
Prowadzenie punktu informacji i doradztwa dla mieszkańców podejmujących działalność gospodarczą, dla potencjalnych inwestorów oraz na temat możliwości korzystania ze środków pomocowych Unii Europejskiej.

Cel operacyjny:

Puszcza Mariańska – gminą wyposażoną w sieci i urządzenia infrastruktury technicznej oraz dobrze skomunikowaną z otoczeniem.

Tabela 7 Kierunki działań dla celu operacyjnego "Puszcza Mariańska – gminą wyposażoną w sieci i urządzenia infrastruktury technicznej oraz dobrze skomunikowaną z otoczeniem"

Wspieranie funkcji mieszkaniowej gminy poprzez rozwój warunków osadniczych.
Sukcesywne wyposażanie w infrastrukturę wodociągową, kanalizacyjną i gazociągową.
Modernizacja istniejącej infrastruktury technicznej i naprawa nawierzchni dróg gminnych.
Budowa sieci teleinformatycznych w zakresie szerokopasmowego Internetu.
Usprawnienie działania gospodarki odpadami.
Upowszechnienie selektywnej zbiórki odpadów stałych – segregacja odpadów w miejscach gromadzenia i w wyznaczonych punktach na terenie gminy.
Współpraca z gminami sąsiednimi, władzami powiatu żyrardowskiego i województwa mazowieckiego w zakresie gromadzenia, recyklingu, bezpiecznego utylizowania i składowania odpadów stałych.
Budowa i modernizacja chodników i oświetlenia ulicznego.
Budowa ścieżek rowerowych.

Cel operacyjny:

Puszcza Mariańska – gminą wspierającą rozwój rolnictwa ekologicznego i agroturystyki.

Tabela 8 Kierunki działań dla celu operacyjnego "Puszcza Mariańska – gminą wspierającą rozwój rolnictwa ekologicznego i agroturystyki"

Wspieranie specjalizacji i koncentracji gospodarstw rolnych oraz produkcji ekologicznej.
Animowanie grup producenckich i przetwórstwa rolno-spożywczego oraz organizacja rynków zbytu.
Animowanie agroturystyki i agrobiznesu.
Promocja lokalnych marek.

Cel operacyjny:

Puszcza Mariańska – gminą chroniącą zasoby środowiska przyrodniczego.

Tabela 9 Kierunki działań dla celu operacyjnego "Puszcza Mariańska – gminą chroniącą zasoby środowiska przyrodniczego"

Opracowanie programu dotyczącego możliwości wykorzystania alternatywnych źródeł energii.
Wykorzystywanie energii odnawialnej do zaspokajania potrzeb mieszkańców gminy.
Wdrożenie autorskich modułów edukacji ekologicznej.
Upowszechnienie rzetelnej wiedzy o stanie środowiska przyrodniczego gminy, jego

walorach, zasobach i głównych zagrożeniach.
Kształtowanie proekologicznych postaw u wszystkich mieszkańców gminy.
Opracowanie i realizacja gminnego programu zalesień.

Zadania dla poszczególnych sołectw:

Tabela 10 Zadania dla poszczególnych sołectw

Sołectwo	Działanie
Aleksandria	Modernizacja układu komunikacyjnego.
Bartniki	Dokończenie budowy kanalizacji. Modernizacja układu komunikacyjnego.
Bednary	Modernizacja układu komunikacyjnego.
Biernik	Dokończenie budowy kanalizacji. Modernizacja układu komunikacyjnego.
Budy Zaklasztorne	Remont chodnika. Przebudowa drogi powiatowej. Modernizacja układu komunikacyjnego.
Długokąty	Budowa kanalizacji. Modernizacja układu komunikacyjnego.
Górki	Modernizacja układu komunikacyjnego.
Grabina Radziwiłłowska	Dokończenie budowy kanalizacji. Modernizacja układu komunikacyjnego. Odnowa centrum miejscowości.
Huta Partacka	Modernizacja układu komunikacyjnego.
Kamion	Budowa kanalizacji. Modernizacja układu komunikacyjnego.
Karnice	Modernizacja układu komunikacyjnego.
Korabiewice	Modernizacja układu komunikacyjnego. Odnowa centrum miejscowości.
Małe Długokąty	Budowa kanalizacji. Modernizacja układu komunikacyjnego.
Michałów	Budowa kanalizacji. Modernizacja układu komunikacyjnego. Odnowa centrum miejscowości.
Mrozy	Budowa kanalizacji. Modernizacja układu komunikacyjnego.
Nowa Huta	Modernizacja układu komunikacyjnego.
Puszcza Mariańska	Modernizacja układu komunikacyjnego.
Radziwiłłów	Dokończenie budowy kanalizacji. Modernizacja układu komunikacyjnego. Odnowa centrum miejscowości.
Sapy	Modernizacja układu komunikacyjnego.
Stary Karolinów	Modernizacja układu komunikacyjnego.
Stary Łajszczew	Budowa kanalizacji. Modernizacja układu komunikacyjnego. Odnowa centrum miejscowości.
Studzieniec	Modernizacja układu komunikacyjnego.

Waleriany	Budowa kanalizacji. Modernizacja układu komunikacyjnego. Odnowa centrum miejscowości.
Zator	Dokończenie budowy kanalizacji. Modernizacja układu komunikacyjnego.

Monitoring i kontrola realizacji Strategii

By skutecznie i efektywnie realizować ustalenia Strategii, niezbędne jest stworzenie systemu stałego monitorowania i kontroli realizacji jej ustaleń (celów i kierunków działań). Generalnie rzecz biorąc, systemy monitoringu i kontroli służą do wykrywania:

- istniejących bądź możliwych tendencji i zdarzeń powodujących zakłócenia w wykonywaniu decyzji wynikających z przyjętych ustaleń Strategii,
- negatywnych konsekwencji tychże decyzji dla jakości życia mieszkańców i warunków funkcjonowania podmiotów gospodarczych oraz stanu środowiska przyrodniczego i zagospodarowania przestrzeni,
- odchyleń realizacyjnych od założonych celów rozwoju gminy.

Monitoring i kontrola realizacji ustaleń Strategii służy więc rozwiązywaniu problemów, gdyż nastawione są one na ich wykrywanie oraz zapobieganie ich skutkom. Pozwala to na zwiększenie zdolności władz gminy Puszcza Mariańska do szybkiej i skutecznej reakcji na zmiany zachodzące zarówno w otoczeniu, jak i wewnątrz niej. Monitoring jest procesem systematycznego zbierania i analizowania ilościowych i jakościowych informacji na temat wdrażania ustaleń Strategii. Składa się on z trzech współzależnych faz z zachowaniem poniższej sekwencji:

Faza 1 – MONITORING STANU. Jego efektem jest permanentna diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej gminy, dokonywana w poszczególnych dziedzinach i przekrojach. Warunkiem jej powstania jest dostępność w miarę kompletnych danych źródłowych, w tym wskaźników statystycznych najbardziej charakterystycznych dla wybranych zjawisk ze sfery społeczno-gospodarczej. Monitoring stanu będzie prowadzony w sposób periodyczny.

Faza 2 – MONITORING DZIAŁAŃ. Jest to pośrednia faza procesu monitoringu Strategii. Polega na ewidencjonowaniu planowanych, podejmowanych i zrealizowanych przedsięwzięć w celu ich późniejszej analizy ilościowo-jakościowej. Monitoring działań będzie prowadzony w sposób periodyczny, a opierać będzie się na przeprowadzaniu wewnętrznych ankiet oraz wywiadów wśród pracowników Urzędu Gminy Puszcza Mariańska oraz na analizie periodycznych raportów sporządzanych przez pracowników poszczególnych działów.

Faza 3 – MONITORING REALIZACJI CELÓW. Jest ściśle związany z zasadą oceny *ex post*. Jego istotą jest wyciąganie wniosków z tego, co zostało, a co nie zostało zrobione, określenie przyczyn tego stanu rzeczy, a także modyfikowanie dalszych poczynań w taki sposób, aby osiągnąć zakładane cele (operacyjne i strategiczne). Ma on więc na celu systematyczne analizowanie stanu zaawansowania realizacji poszczególnych kierunków działań i ich zgodności ze sformułowanymi celami. W ocenie tej należy przyjąć za podstawę analizę wskaźników bezpośrednio korespondujących z poszczególnymi kierunkami działań. Monitoring realizacji celów będzie prowadzony w sposób cykliczny (nie częściej niż raz na rok). Realizacja tej fazy opierać będzie się na konsultacjach z mieszkańcami gminy oraz przedsiębiorcami

działającymi na jej terenie, przeprowadzaniu ankiet i wywiadów wśród pracowników Urzędu Gminy Puszcza Mariańska.

Monitoring realizacji ustaleń Strategii prowadzony będzie w zakresie rzeczowym i finansowym. Monitoring rzeczowy obejmować będzie dane obrazujące postęp w realizacji zapisanych w Strategii kierunków działań oraz umożliwiać ocenę ich wykonania w odniesieniu do celów rozwoju. Będzie się on posługiwał dwoma rodzajami wskaźników, mianowicie:

- wskaźnikami produktu – dostarczają informacji o dobrach lub usługach wytworzonych w wyniku realizacji planowanych przedsięwzięć,
- wskaźnikami rezultatu – dostarczają informacji o zmianach, jakie nastąpiły w wyniku realizacji planowanych przedsięwzięć; opisują więc bezpośrednie i natychmiastowe efekty (korzyści) wynikające z realizacji działań.

Monitoring finansowy natomiast obejmować będzie ocenę racjonalności i sprawności wydatkowania środków finansowych (własnych i zewnętrznych) na realizację planowanych przedsięwzięć zawartych w Strategii. Będzie obejmował w szczególności:

- zbieranie i interpretowanie (oceny) danych opisujących postęp i efekty realizowanych przedsięwzięć,
- bieżący nadzór, kontrolę nad realizacją poszczególnych przedsięwzięć i ich ocenę,
- wczesne diagnozowanie trudności mogących mieć niekorzystny wpływ na realizowane przedsięwzięcie, zwłaszcza na jego terminowość i ostateczne koszty realizacji,
- korygowanie i modyfikowanie planowanych przedsięwzięć, jeśli nie ma szans i możliwości ich wykonania,
- weryfikację zgodności założonych planów finansowych z faktyczną ich realizacją,
- weryfikację zgodności uzyskiwanych efektów z założonymi celami,
- ocenę efektywności wykorzystania środków finansowych pozostających w dyspozycji budżetu gminy i aktualizację prognoz finansowych,
- aktualizację i uzupełnianie zapisów Strategii w zależności od pojawiających się zewnętrznych i wewnętrznych merytorycznych przyczyn,
- sporządzanie przez Wójta Gminy Puszcza Mariańska informacji z realizacji ustaleń Strategii (nie częściej niż raz na rok) i jej przekazywanie do Rady Gminy, a także rozpowszechnianie wśród mieszkańców.

Monitoring i kontrola realizacji ustaleń Strategii mają więc za zadanie szybko wykrywać tendencje i zdarzenia mogące mieć negatywny wpływ na skalę i tempo realizacji zapisanych w Strategii celów rozwoju i kierunków działań (planowanych przedsięwzięć). W zależności od wyniku tej oceny sformułowane wnioski powinny sygnalizować potrzebę:

- intensyfikacji bądź ograniczenia podejmowanych kierunków działań (planowanych przedsięwzięć) realizacyjnych,

- aktualizacji i modyfikacji zapisów Strategii,
- kontynuacji dotychczasowych kierunków działań.

Monitoring i kontrola realizacji ustaleń Strategii mają więc na celu szybkie wykrywanie tendencji i zdarzeń mogących mieć negatywny wpływ na skalę i tempo realizacji zapisanych w Strategii celów rozwoju i kierunków działań (planowanych przedsięwzięć). W zależności od wyniku tej oceny sformułowane wnioski powinny sygnalizować potrzebę:

- intensyfikacji bądź ograniczenia podejmowanych kierunków działań (planowanych przedsięwzięć) realizacyjnych,
- aktualizacji i modyfikacji zapisów Strategii,
- kontynuacji dotychczasowych kierunków działań.

Ocena efektów realizacji

Ocena efektów realizacji ustaleń Strategii umożliwia – poprzez odpowiednio dobrany system wskaźników – badanie rezultatów (postępów) w zaspokojeniu zbiorowych potrzeb mieszkańców gminy.

Będzie ona prowadzona w dwóch aspektach:

- bieżąca (mid-term) – ocenie tej będą podlegać poszczególne kierunki działań w trakcie ich realizacji,
- ex post – ocenie tej będą podlegać poszczególne kierunki działań (planowane przedsięwzięcia) po ich zakończeniu.

Przy ocenie efektów realizacji ustaleń Strategii należy uwzględnić następujące trzy kryteria:

- skuteczności – co pozwala określić, czy i na ile cele zapisane w Strategii zostały osiągnięte,
- efektywności – co pozwala porównać zasoby zaangażowane przy realizacji danego przedsięwzięcia z rzeczywistymi osiągnięciami – jest to stosunek poniesionych nakładów do uzyskanych efektów,
- korzystności – co pozwala ocenić faktyczne efekty realizacji danego przedsięwzięcia – jest to ocena „saldo” skutków pozytywnych i negatywnych jego realizacji.

Ocena efektów wyłoni również czynniki, które przyczyniły się do sukcesu lub niepowodzenia we wdrażaniu poszczególnych kierunków działań, a także określi rekomendacje i proponowane zmiany w zapisach Strategii. Szczególną uwagę należy zwrócić na sposób rozpowszechniania wyników tej oceny tak, aby dotarły one do jak najszerszego grona mieszkańców gminy i zlokalizowanych na jej terenie podmiotów gospodarczych oraz innych zainteresowanych podmiotów.

Zestaw wskaźników do monitorowania, kontroli i oceny efektów realizacji

W celu ułatwienia monitorowania, kontroli i oceny efektów realizacji ustaleń Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Puszcza Mariańska do 2025 r. wprowadzić należy zestaw wskaźników (produktu i rezultatu) do wykorzystania przy opracowywaniu kwestionariusza ankiety oraz scenariusza wywiadu.

Tabela 11 Zestaw wskaźników do monitorowania, kontroli i oceny efektów realizacji

wyszczególnienie	rodzaj wskaźnika
wskaźniki o charakterze ogólnym	
Liczba ludności ogółem.	Rezultatu
Struktura ludności według grup ekonomicznych (ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym).	Rezultatu
Saldo migracji (różnica między liczbą zameldowań i wymeldowań).	Rezultatu
Dochody budżetu gminy ogółem i w przeliczeniu na jednego mieszkańca.	Rezultatu
Dochody własne budżetu gminy w przeliczeniu na jednego mieszkańca.	Rezultatu
Wydatki inwestycyjne z budżetu gminy w przeliczeniu na jednego mieszkańca.	Rezultatu
Liczba projektów gminy współfinansowanych ze środków pomocowych Unii Europejskiej (szt.).	Rezultatu
Wielkość środków finansowych pozyskanych przez gminę z funduszy pomocowych Unii Europejskiej (w tys. zł).	Rezultatu
<i>Cel strategiczny gminy Puszcza Mariańska Stać poprawa warunków życia mieszkańców</i>	
Liczba wybudowanych lub zmodernizowanych stacji uzdatniania wody (szt.).	Produktu
Liczba wybudowanych lub zmodernizowanych przepompowni ścieków (szt.).	Produktu
Odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej.	Rezultatu
Liczba przydomowych oczyszczalni ścieków (szt.).	Produktu
Długość ścieżek rowerowych (km).	Produktu
Liczba i długość zmodernizowanych sieci elektroenergetycznych (szt., km).	Produktu
Liczba osób i rodzin objęta pomocą społeczną (szt.).	Produktu
Odsetek dzieci w wieku 3–6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym.	Rezultatu
Liczba uczniów w szkołach podstawowych i w gimnazjach – ogółem i w rozbiciu na poszczególne placówki (szt.).	Produktu
Liczba wybudowanych i zmodernizowanych obiektów sportowych (szt.).	Produktu
Liczba placówek upowszechniania kultury.	Produktu

Liczba osób korzystających z usług kulturalnych.	Rezultatu
Liczba seniorów korzystających z oferty kulturalnej w gminie.	Rezultatu
Liczba organizacji pozarządowych funkcjonujących na terenie gminy.	Produktu
Środki z budżetu gminy przeznaczone na realizację inicjatyw obywatelskich i wspieranie działalności organizacji pozarządowych.	Produktu
<i>Cel strategiczny gminy Puszcza Mariańska Wzmocnienie i rozwój gospodarki lokalnej</i>	
Liczba utworzonych nowych miejsc pracy.	Rezultatu
Liczba pracujących ogółem.	Rezultatu
Liczba podmiotów gospodarczych ogółem, w tym w rozbiciu na poszczególne branże (szt.).	Produktu
Liczba miejsc pracy dla niepełnosprawnych.	Produktu
Stopa bezrobocia.	Rezultatu
Udział ludzi młodych w ogólnej liczbie bezrobotnych.	Rezultatu
Udział długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych.	Rezultatu
<i>Cel strategiczny gminy Puszcza Mariańska Ochrona środowiska przyrodniczego przy jednoczesnym rozwoju rolnictwa</i>	
Powierzchnia terenów zieleni urządzonej (ha).	Produktu
Liczba nowopowstałych form działalności agroturystycznej i agrobiznesowej. (szt.)	Produktu
Liczba grup producenckich i przetwórstwa rolno-spożywczego w gminie (szt.).	Produktu

Tak określone wskaźniki produktu i rezultatu pozwalają na ukazanie dynamiki zachodzących zmian w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Puszcza Mariańska w czasie oraz stopnia zaawansowania realizacji przyjętych celów strategicznych i kierunków działań (planowanych przedsięwzięć) realizacyjnych. Powyższe wskaźniki można również stosować do porównań z innymi gminami porównywalnej wielkości, średnią dla powiatu zyrardowskiego i gmin wiejskich województwa mazowieckiego oraz Polski.

Bezpośredni nadzór nad realizacją ustaleń Strategii sprawuje Wójt Gminy Puszcza Mariańska.

Spis rysunków

Rysunek 1 Liczba ludności gminy Puszcza Mariańska wg kategorii płci w latach 2012-2015	17
Rysunek 2 Liczba bezrobotnych w gminie Puszcza Mariańska w latach 2008-2014	18
Rysunek 3 Podmioty gospodarcze w gminie Puszcza Mariańska w latach 2013-2015	20
Rysunek 4 Edukacja w gminie Puszcza Mariańska w latach 2010–2014.	21

Spis tabel

Tabela 1 Mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia w kontekście infrastruktury społecznej gminy Puszcza Mariańska.....	28
Tabela 2 Mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia w kontekście infrastruktury technicznej i ładu przestrzennego gminy Puszcza Mariańska	29
Tabela 3 Mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia w kontekście rozwoju alternatywnego rolnictwa w gminie Puszcza Mariańska	30
Tabela 4 Kierunki działań realizacyjny dla celu operacyjnego " Puszcza Mariańska - gminą wspierającą działania na rzecz integracji i aktywizacji mieszkańców.....	41
Tabela 5 Kierunki działań dla celu operacyjnego "Puszcza Mariańska – gminą zapewniającą jak najlepszy standard świadczonych usług społecznych".....	42
Tabela 6 Kierunki działań dla celu operacyjnego "Puszcza Mariańska – gminą tworzącą korzystne warunki dla rozwoju działalności gospodarczej"	42
Tabela 7 Kierunki działań dla celu operacyjnego "Puszcza Mariańska – gminą wyposażoną w sieci i urządzenia infrastruktury technicznej oraz dobrze skomunikowaną z otoczeniem"	43
Tabela 8 Kierunki działań dla celu operacyjnego "Puszcza Mariańska – gminą wspierającą rozwój rolnictwa ekologicznego i agroturystyki"	43
Tabela 9 Kierunki działań dla celu operacyjnego "Puszcza Mariańska – gminą chroniącą zasoby środowiska przyrodniczego"	43
Tabela 10 Zadania dla poszczególnych sołectw	44
Tabela 11 Zestaw wskaźników do monitorowania, kontroli i oceny efektów realizacji	49